

JOURNALISTIEK IN DE MULTICULTURELE SAMENLEVING

INHOUD

VOORAF

Ellen de Vries	1
----------------------	---

INLEIDING

Monique Doppert	2
-----------------------	---

ONDERZOEK

Andra Leurdijk over culturele diversiteit in regionale kranten	3
---	---

TIPS & TRICKS:

Frank Renout (Algemeen Dagblad)	11
Abdel Ilah Rubio (Rotterdams Dagblad)	14
Toine Heijmans (de Volkskrant)	17
Marcel van Engelen (Het Parool)	20
Favell Maduro (freelance)	23
Tuncay Çinibulak (freelance)	25

MARKETING

Frank Siddiqui over nieuwe lezersgroepen	28
--	----

NETWERK- / LEZERSBIJEEKOMSTEN

Victor Joseph over netwerken in Dordrecht	31
Vijdan Yildirim over netwerken in Utrecht en Amersfoort	34
Discussiestuk en actieplan Utrechts Nieuwsblad	37

LITERATUUR / WEBSITES	38
-----------------------------	----

COLOFON	40
---------------	----

V O O R A F

JOURNALISTIEK IN DE MULTICULTURELE SAMENLEVING

NVJ Bureau Migranten en Media verzorgt sinds 2002 de training 'Journalistiek in de multiculturele samenleving' op redacties van regionale kranten.

Die omvat:

- een analyse van de berichtgeving van de krant door onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam;
- tips afkomstig van minderhedenspecialisten bij landelijke en regionale dagbladen (onder andere de Volkskrant, het Algemeen Dagblad, het Rotterdams Dagblad en Het Parool);
- een netwerk/-lezersbijeenkomst om nieuwe bronnen aan te boren en te horen: wat vindt de migrant eigenlijk van de regionale krant?

Inmiddels hebben de Haagsche Courant, de Goudse Courant, de Amersfoortse Courant, het Utrechts Nieuwsblad en De Dordtenaar deelgenomen aan de training.

Deze webpublicatie is hiervan de neerslag.

Ellen de Vries

Coördinator van de training en samensteller van
'Journalistiek in de multiculturele samenleving'

INLEIDING

'IEDEREEN KAN GESCHIEDENIS MAKEN. ALLEEN EEN GROOT MAN KAN HAAR SCHRIJVEN,' ALDUS OSCAR WILDE.

Op nieuws jagen. Met open vizier. Mooie verhalen maken. Scoren. Originele invalshoeken verzinnen. Nieuwe bronnen aanboren. Dit alles maakt de journalistiek tot het mooiste vak van de wereld. Mooi maar niet gemakkelijk. Zeker niet als de wereld om ons heen snel verandert. Ontlezing, economische tegenspoed, vergrijzing, andere (etnische) doelgroepen... Sommige redacties worstelen met de vragen: hoe lokken we nieuwe lezers en hoe moeten we berichten over de multi-etnische samenleving.

De kwaliteit van de berichtgeving over de multiculturele samenleving verbeteren, dat was twee jaar geleden het uitgangspunt van journalist Bart Top, voormalig coördinator van het bureau M&M. Top vroeg geld aan bij het ministerie van Binnenlandse Zaken voor een korte en vooral praktische training op de redactievloer, toegesneden op de specifieke behoefte van de krant.

In deze pdf-publicatie staan de ervaringen van collega's, die als docent hebben meegewerkt. Hun werkwijze verschilt. Evenals hun benadering en oplossingen voor problemen die ze tegenkomen.

Er is geen kant-en-klare toverformule, geen kant-en-klare oplossing. De werkwijze van elke journalist, redacteur of verslaggever verschilt: een kwestie van karakter, kennis en ervaring. Wat in ieder geval hetzelfde blijft zijn de bekende journalistieke uitgangspunten: hoor en wederhoor, check en double-check, plaats het verhaal in een context.

Het is aan de lezer: haal eruit wat je wil, peins en praat erover. En probeer 's een tip of suggestie van een collega uit dit boekje. Het is een investering, met een grote kans op winst. Want gedurfde, oprechte nieuwsgierigheid draagt op termijn bij aan de kwaliteit van het werk.

Monique Doppert

Coördinator NVJ Bureau Migranten & Media, maart 2004

De publicatie 'Journalistiek in de multiculturele samenleving' kwam tot stand met steun van het ministerie van OC&W.

Met dank aan de hoofdredacties van de Haagsche Courant, Goudsche Courant, het Utrechts Nieuwsblad, de Amerfoortse Courant en De Dordtenaar.

Dank gaat ook uit naar de Scholen van Journalistiek in Utrecht, Zwolle en Ede voor hun bijdrage aan de training in de vorm van materiaal en didactische aanwijzingen.

ONDERZOEK

'MOGELIJKHEDEN OM DE KRANT CULTUREEL DIVERSER TE MAKEN WORDEN ONVOLDOENDE BENUT.'

ANDRA LEURDIJK

De landelijke kranten staan bol van discussies over integratie, asielbeleid en problemen in de multiculturele samenleving. Regionale kranten brengen dit nieuws ook. Maar in de nieuwsgaring voor de regionale pagina's komen migrantengemeenschappen in de eigen regio mondjesmaat aan bod. Ook krijgen etnische minderheden nauwelijks het woord over algemene actuele kwesties en maatschappelijke problemen. Mogelijkheden om de krant cultureel diverser te maken worden onvoldoende benut. Dit zijn conclusies naar aanleiding van een onderzoek naar vijf verschillende regionale kranten in Nederland.

Migranten & media

Het NVJ Bureau Migranten & Media organiseert trainingen op redacties van regionale kranten. Ter voorbereiding laat het bureau onderzoek doen naar de berichtgeving van deze kranten over de multiculturele samenleving. De afgelopen twee jaar hebben verschillende onderzoekers vijf regionale kranten geanalyseerd: de Haagsche Courant (HC), de Goudsche Courant (GC) in november 2002, het Utrechts Nieuwsblad (UN), de

van de belangrijkste resultaten.

Veranderende omgeving

Regionale kranten hebben de taak te berichten over wat er in hun verspreidingsgebied gebeurt, dus ook over migrantengemeenschappen in hun regio. Vraag is of en hoe zij dit doen. Belangrijke vragen. Ten eerste omdat media een belangrijke rol spelen in het debat over de multiculturele samenleving. Mensen laten hun mening niet rechtstreeks beïnvloeden door krant of televisie, maar media bepalen vaak wel de agenda van het politieke en publieke debat. Media vormen een belangrijke bron op grond waarvan mensen zich een mening vormen. Dit geldt ook voor de regionale berichtgeving.

Ten tweede levert een betere weerspiegeling van de multiculturele samenleving in regionale kranten wellicht nieuwe lezers op. Dagbladen kampen al geruime tijd met teruglopende oplagecijfers als gevolg van ontlezing. Het bestaande abonneebestand vergrijsst. Van de abonnees van De Dordtenaar is bijvoorbeeld maar liefst 84% 40 jaar of

Tabel 1 Oplagecijfers

Krant	1997/1998	2003	Daling in%
Haagsche Courant	128.054	102.613	20
Goudsche Courant	15.921	13.634	14
Utrechts Nieuwsblad	90.415	78.305	13
Amersfoortse Courant	34.202	25.492	25
De Dordtenaar	35.332	31.101	12

Bron: Cebuco, totaal verspreide oplage²

Amersfoortse Courant (AC) in november 2003 en De Dordtenaar in januari 2004¹. De resultaten dienen als aanknopingspunt voor discussie over de werkwijze van de redacties. Hier volgt een korte bespreking

ouder.

De gemiddelde oplagedaling van regionale dagbladen tussen 1997 en 2003 bedraagt ruim 7%. Bij de onderzochte regionale bladen ligt dat percentage zelfs aanzienlijk

hoger.

Etnische minderheden besteden gemiddeld minder tijd aan het lezen van (Nederlandse) kranten dan autochtone Nederlanders (Dragt e.a., 2002)³. De meeste Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders lezen kranten. Voor het merendeel Nederlandse kranten, maar ze besteden hieraan wekelijks minder tijd dan autochtone Nederlanders (4.1 uur versus 2,4 en 2.6 uur). Van de Marokkaanse Nederlanders leest in 1998 slechts 55% een krant, voor het merendeel een Nederlandse krant. Van de Turkse Nederlanders leest 83% kranten. Een groot deel leest zowel Nederlandse als Turkse kranten, een derde deel uitsluitend Turkse kranten. Uit een recent onderzoek in Den Haag blijkt dat het mediagebruik van de tweede en derde generatie migranten steeds meer op dat

de volgende richtlijn: 'Door de hele krant moet duidelijk te zien zijn dat de samenleving waarover we schrijven en waarin we verschijnen, multicultureel is.' De HC ziet in allochtonen potentiële nieuwe abonnees en vindt dat de krant aansluiting moeten vinden bij de tweede en derde generatie allochtone Hagenaars. De hoofdredactie beschouwt het hoger onderwijs als een belangrijk plek om nieuwe lezers te werven.

De overige onderzochte kranten hebben (nog) niet een dergelijke missie, laat staan beleid, geformuleerd. Wel zijn deze redacties geïnteresseerd in mogelijkheden om de culturele diversiteit van stad en regio beter in de krant tot uitdrukking te laten komen.

Tabel 2 Aandeel allochtonen in bevolking in %⁵

	Totaal	Westers	Niet-Westers
Den Haag	42,8	12,4	30,4
Gouda	-	-	13,2
Utrecht	30	9,9	20,1
Amersfoort	21,2	8,5	12,7
Dordrecht	25,9	9,8	16,1

Bron: CBS, 2003

van 'gemiddelde' Nederlanders gaat lijken⁴. De onderzochte regionale kranten weten niet welk aandeel van hun lezers allochtoon is. Ze weten wel dat het aantal abonnees in wijken waar een groot deel van de inwoners allochtoon is, relatief laag is. De vraag is of regionale kranten meer lezers uit deze groepen aan zich kunnen binden door meer rekening te houden met hun interesses en voorkeuren.

De onderzochte regionale kranten – de HC, de GC, het UN, de AC en De Dordtenaar – verschijnen in regio's met een groot aantal allochtonen. In Utrecht en Den Haag is meer dan 30 respectievelijk 40% van de bevolking volgens de officiële definities van het CBS allochtoon. Daarvan behoort het merendeel tot de categorie 'niet-westerse allochtonen'. In Amersfoort, Gouda en het Stadsgebied Dordrecht is meer dan 20% procent van de inwoners allochtoon, waarvan 12 respectievelijk 13 en 16% 'niet-westerse allochtonen'.

Sommige redacties stellen duidelijk vast dat de krant de samenleving moet weerspiegelen. Zo formuleerde de hoofdredactie van het UN in 2001

Wit

De redacties van de onderzochte regionale kranten zijn nog vrijwel geheel 'wit'. Af en toe worden allochtone freelancers ingehuurd. Bij de HC werken enkele allochtone redacteuren op een totaal van 135 voltijdbanen: een redacteur van Turks-Nederlandse afkomst en twee allochtone verslaggevers op werkervaringsplaatsen. Daarnaast verzorgen twee Surinaams-Nederlandse schrijvers beurtelings (vanuit hun standplaatsen Den Haag en Paramaribo) een column voor de krant, evenals de Nederlands-Nigeriaanse Paula Undondek. Voor het UN schrijven op het moment van het onderzoek een Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse columnist. Eén van deze twee vaste columnisten, Samira el Kandoussi, werkt tevens als freelance verslaggeefster voor het UN. De AC heeft behalve de twee columnisten van het UN van wie columns worden overgenomen ook nog een Turks-Nederlandse columnist. De Dordtenaar en de GC hebben geen allochtone redacteuren of columnisten in dienst. De GC is een kopblad van de HC en heeft alleen een eigen stadsredactie. Artikelen

en columns van allochtone redacteuren uit de HC verschijnen automatisch ook in de GC. In de moeilijke economische omstandigheden waarin (regionale) kranten zich momenteel bevinden, worden eerder redacteuren ontslagen dan aangenomen. De kansen voor een grotere instroom van allochtone redacteuren zijn klein.

In de analyses van de vijf regionale kranten is telkens twee weken berichtgeving⁶ bestudeerd. Onder andere is gekeken naar het bronnengebruik, selectie van onderwerpen en de wijze waarop over bijvoorbeeld criminaliteit onder Marokkaanse jongeren is bericht. Verder zijn enkele opvallende artikelen of kenmerken van de berichtgeving uitgebreider besproken. De resultaten geven geen representatief beeld van de berichtgeving in deze regionale kranten. Daarvoor is de omvang van de steekproeven te klein. De selectie van telkens twee aaneengesloten weken kan gevoelig zijn voor vertekening, doordat bijvoorbeeld een bepaald onderwerp in de betreffende periode veel aandacht vraagt. Bovendien zijn de analyses door verschillende onderzoekers uitgevoerd en telkens anders van opzet⁷. Voorzichtigheid is dus geboden in de vergelijking van de resultaten. Toch geven de analyses bij elkaar genomen een eerste, globale indruk van hoe de kranten over de multiculturele samenleving in hun regio berichten. Ook leveren zij een aantal suggesties op voor verbeteringen.

Bronnen

Het gebruik van bronnen geeft aan van wie journalisten hun informatie betrekken. Bronnen die niet in de adresboekjes van journalisten voorkomen, hebben een kleinere kans om in de krant terecht te komen. Voor nieuwswaardige gebeurtenissen op plekken waar journalisten weinig komen, geldt hetzelfde. De selectie van bronnen beïnvloedt ook het perspectief van waaruit een krant bericht. Is een krant vooral gericht op de staat (officiële instanties) of ook op de straat? Bekijkt de krant het nieuws alleen door de ogen van autochtonen of geven ook allochtonen hun mening over zaken van maatschappelijk belang? In

veel gevallen lijkt de keuze van een bron zich als vanzelf aan te dienen. Wanneer de commissaris van politie zijn jaarlijkse nieuwjaarsrede houdt, ligt het voor de hand dat een journalist hem of haar na afloop om een toelichting vraagt. Maar niet altijd is dat het geval. Journalisten moeten ook vaak op zoek naar nieuwe bronnen en invalshoeken.

De onderzoekers van het UN, de AC en De Dordtenaar hebben in kaart gebracht in hoeverre etnische minderheden als bron of woordvoerder worden opgevoerd in artikelen, ook bij onderwerpen die niet specifiek over etnische minderheden gaan. In het UN komen etnische minderheden voor in bijna 14% van het totaal aantal artikelen op de voorpagina. Op de binnenlandpagina en Drie Actueel ligt dit percentage op 17%. In het Amersfoortse regiokatern ligt het percentage op de voorpagina en in de rest van het katern op 7%.

Voorbeelden van artikelen in het UN waarin etnische minderheden voorkomen zonder dat hun etnische of culturele achtergrond wordt besproken, is een aantal artikelen in de series en specials Jong en 30'ers. In de rubriek Lievevingsboek komen regelmatig kinderen met een niet-Nederlandse achtergrond aan het woord, inclusief foto.

In De Dordtenaar komen etnische minderheden nauwelijks als bron voor, en nog minder wanneer artikelen niet specifiek over etnische minderheden gaan. Uitzondering is de rubriek Het gesprek van de Dag, waarin willekeurige inwoners van Dordrecht hun mening over een actueel onderwerp geven. In de onderzochte periode zijn vier van de 30 inwoners van Dordrecht en omgeving in deze rubriek allochtoon. Zij geven hun mening over een aantal algemene kwesties die in Dordrecht en omgeving spelen.

Een ander voorbeeld van 'geïntegreerde' berichtgeving uit De Dordtenaar is een artikel naar aanleiding van een campagne tegen roken onder jongeren in De Dordtenaar van 5 november 2003. In het artikel vertellen autochtone en allochtone jongeren waarom ze wel of niet denken te gaan roken. Ook op de foto staan jongeren van verschillende afkomst.

Over het algemeen komen etnische minderheden echter slechts weinig aan het woord over algemene kwesties waarin hun etnische achtergrond niet terzake doet, maar waarover zij als inwoner van dit land een mening kunnen hebben die het waard is gehoord te worden. Bijvoorbeeld als buurtbewoner die last heeft van rondslingerend vuil, of als ouder die zich zorgen maakt over de kwaliteit van het onderwijs.

Etnische minderheden komen vooral voor als bron in artikelen die expliciet over etnische minderheden of de multiculturele samenleving gaan. Maar ook in deze artikelen is de meerderheid van de bronnen autochtoon. In veel gevallen wordt over en niet door etnische minderheden gesproken. In De Dordtenaar is in alle artikelen met een multicultureel onderwerp 43% van de bronnen autochtoon en 23% allochtoon. Van 34% is de etniciteit niet te achterhalen op basis van de informatie in het artikel. De bron wordt dan bijvoorbeeld alleen aangeduid als woordvoerder van de gemeente zonder dat de etnische afkomst wordt vermeld. In de HC krijgen etnische minderheden een stem in 34 van de 198 artikelen over de multiculturele samenleving (17%), in de GC in 19 van de 193 artikelen (10%). Etnische minderheden komen in de geanalyseerde artikelen nauwelijks voor in gezaghebbende posities, maar voornamelijk als 'gewone mensen'. De onderzoekers maken uit deze gegevens op dat etnische minderheden weinig invloed hebben op de definitie van situaties waarmee zij als bevolkingsgroep in verband worden gebracht.

vluchtelingen, racisme en discriminatie of artikelen waarin bijvoorbeeld allochtone sporters, kunstenaars, muzikanten et cetera voorkomen. Tabel 3 geeft een indruk van de mate waarin regionale kranten specifiek aandacht besteden aan dergelijke thema's. Uit de tabel blijken artikelen met een multicultureel thema bij de HC en GC goed voor een aanzienlijk aandeel in de berichtgeving. Bij De Dordtenaar is dat aandeel veel geringer (3%) en betreft het vooral artikelen die worden overgenomen uit het Algemeen Dagblad, de krant waarvan De Dordtenaar het landelijke nieuws overneemt. Wat betreft de regionale pagina's en de overige door de eigen redacteurs geproduceerde rubrieken en katernen is het aandeel nog geringer; slechts 14 van de in totaal 917 artikelen (1,5%) heeft een multicultureel thema.

De onderzoekers van het UN en de AC hebben niet gekeken naar het aantal artikelen met een multicultureel thema. Wel hebben ze onderzocht bij welk type artikelen etnische minderheden voorkomen. Zij constateren dat ook in de regiokaternen van het UN en de AC etnische minderheden minder voorkomen dan op de landelijke pagina's. Dit is opvallend, omdat juist de regionale katernen en rubrieken ruimte bieden aan het zogenaamde 'kleine nieuws', aan verhalen over bedrijven in de regio, de plaatselijke middenstanden het verenigingsleven of bijzondere personen in de regio. Juist deze katernen en rubrieken lenen zich goed voor artikelen over de minder problematische en meer alledaagse aspecten van de multiculturele samenleving. Samen met cultuur, media en sport zijn het de katernen en rubrieken

Tabel 3 Artikelen met multicultureel thema

Krant	Totaal aantal artikelen	Artikelen met multicultureel thema	Aandeel in %
Haagsche Courant	2.592	198	7,5
Goudsche Courant	2.222	213	10
Utrechts Nieuwsblad	-	-	-
Amersfoortse Courant	-	-	-
De Dordtenaar	1.734	57	3

Multicultureel thema

De onderzoekers hebben ook gekeken naar de berichtgeving over multiculturele thema's zoals integratiebeleid, asielzoekers,

waarin ruimte is voor positief nieuws of voor berichten over mensen die een opvallende prestatie hebben geleverd. Dit type artikelen geeft redacteurs in theorie meer vrijheid in de keuze

van bronnen. Ze zijn daarbij minder dan bij het harde nieuws gebonden aan de standaard woordvoerders en deskundigen, een categorie waaronder zich over het algemeen nog relatief weinig etnische minderheden bevinden. Dat de onderzochte regionale kranten er toch niet in slagen om migrantengemeenschappen in hun regio goed zichtbaar te maken, geeft aan dat zij nog geen vanzelfsprekend onderdeel vormen van de adresboekjes van de journalisten die er werken.

Marokkaanse jongens

Over het algemeen zijn de onderzochte regionale kranten spaarzaam met de vermelding van de etnische achtergrond van verdachten, daders en slachtoffers in criminaliteitsberichtgeving. Dit gebeurt niet of nauwelijks. Er is echter één uitzondering: Marokkaanse jongeren. In de artikelen over criminaliteit of overlast veroorzaakt door Marokkaans-Nederlandse jongeren gaat het vaak niet om kleine, reguliere criminaliteitsberichten, maar om langere artikelen waarin zij als maatschappelijke probleemgroep ten tonele worden gevoerd. Daarbij wordt vaak een verband gelegd tussen het delict en de culturele achtergrond van de jongeren. Journalisten vinden vermelding van etniciteit in deze gevallen blijkbaar relevant. Zonder problemen te willen ontkennen, plaatsen de onderzoekers hier enkele kritische kanttekeningen bij.

De Dordtenaar besteedde enkele malen aandacht aan problemen met Marokkaanse jongeren in artikelen met koppen als: 'Marokkanen criminel door invloed van directe omgeving' (13-11-03) en 'Marokkanen in de houdgreep van het groepsgevoel' (14-11-03). De berichten gaan over onderzoek naar de oorzaken van criminaliteit onder Marokkaanse jongeren of speciale projecten ter bestrijding van criminaliteit onder deze groep. Onderzoekers komen aan het woord die constateren dat er een verband is tussen de culturele achtergrond van Marokkaans-Nederlandse jongeren en hun wangedrag. Er zou sprake zijn van een groepscultuur waarin het stoer wordt gevonden om te pronken met dure spullen, op te scheppen over diefstal en geweldpleging en de politie, leraren of andere autoriteiten

te tarten. De vraag is of journalisten dergelijke onderzoeksbevindingen of uitspraken niet kritischer moeten bekijken in plaats van deze klakkeloos over te nemen. Groepsdwang en het ontlenen van prestige aan geweld of het uitdagen van autoriteiten komen voor in veel jongeren- of jongenssubculturen. Zij zijn niet per definitie of uitsluitend te herleiden tot culturele achtergronden, of tot 'het leven tussen twee culturen'. Ook verschillen in sociale achtergrond spelen een rol.

Ook in het UN zijn criminaliteit en overlast van Marokkaanse jongeren een prominent onderwerp. Onder meer een aanrandingzaak in Zeist waarin de verdachten Marokkaans-Nederlandse jongens van 8, 11 en 13 jaar zijn. De journalist en de opgevoerde deskundige – een orthopedagoog en psychotherapeut – leggen een verband tussen het gedrag van de jongens en hun culturele achtergrond, zonder dit te onderbouwen, aldus de onderzoekers. Zij vinden dat de krant hierin tekort schiet. Een goed inzicht in de zaak was misschien verkregen door op zoek te gaan naar bronnen uit de directe omgeving van de jongens. Ze concluderen dat de krant het verband tussen culturele achtergrond en delict te makkelijk als vanzelfsprekend opvat.

In vrijwel alle geanalyseerde artikelen wordt bovendien alleen bericht vanuit het perspectief van onderzoekers, welzijnsorganisaties, overheidsinstanties en politie. Wat ontbreekt zijn de verhalen van Marokkaanse jongeren zelf. Opvallend is verder dat telkens over jongeren wordt gesproken, terwijl het in de meeste gevallen om Marokkaans-Nederlandse jongens gaat. Dit doet vermoeden dat sekse wellicht een even bepalende factor is in de verklaring van problemen als de culturele achtergrond van de jongeren. Deze invalshoek wordt echter vrijwel nooit gekozen, niet door de politici en onderzoekers waar journalisten hun berichten op baseren, maar ook niet door de journalisten zelf.

Ongelijke behandeling

In berichtgeving waarin etnische minderheden voorkomen, spelen – waarschijnlijk vaak onbewust – allerlei

vooronderstellingen een rol over de vermeende betekenis van hun culturele achtergrond. Deze wordt te pas en te onpas vermeld. Bepaalde handelingen worden van een culturele of etnische betekenis voorzien, terwijl zij die niet per definitie hoeven te hebben.

De onderzoekers van het UN en de AC constateren bijvoorbeeld dat journalisten in berichten waarin etnische minderheden voorkomen vaak ingaan op hun culturele achtergrond of migratiegeschiedenis, ook waar dit in vergelijkbare reportages over autochtonen niet gebeurt. Als voorbeeld noemen ze een artikel over kapperszaken in de AC van 4 oktober 2003. De verslaggeefster is bij drie kapperszaken langs geweest. Terwijl ze bij de 'witte' kappers klanten aan het woord laat en de kappers zelf over hun zaak vertellen, gaat het verhaal over de Irakese kapper Suhad vooral over haar persoonlijke geschiedenis en komen haar klanten en verhalen over haar zaak nauwelijks aan bod.

'De allochtoon' bestaat niet

Onzorgvuldig of stereotyperend taalgebruik is een andere kwestie die aandacht krijgt in de onderzoeken. Zo wordt de term allochtoon veelvuldig en vaak onzorgvuldig gebruikt. Het CBS verstaat onder het begrip allochtoon alle inwoners van Nederland die zelf of waarvan één van de ouders in het buitenland is geboren. In veel kranten, maar ook in het dagelijks taalgebruik, wordt de term slordig gebruikt. De term functioneert als containerbegrip voor iedereen die als 'niet-Nederlands' wordt gepercipieerd, zonder dat duidelijk is wat men precies verstaat onder 'Nederlands'. Zo maakt de AC melding van computerles voor 'allochtone peuters met taalachterstanden' (AC 4-10-03). Onduidelijk is of het in dit artikel om de taalachterstanden van alle allochtone peuters gaat, of om een specifieke groep. Het is bijvoorbeeld maar de vraag of eventuele taalproblemen van Surinaams-Nederlandse peuters vergelijkbaar zijn met die van hun Turks-Nederlandse leeftijdsgenootjes.

Een ander artikel kopt 'Terreurverdachte is autochtone moslim' (UN, 24-04-03). Later in het artikel blijkt de verdachte een man met een Amerikaanse vader te zijn.

Volgens de officiële CBS-definitie is hij een westerse allochtoon. Maar blijkbaar wordt autochtoon hier gebruikt in de zin van 'westers' en is allochtoon alles wat 'niet-westers' is.

Een dergelijk onnauwkeurig taalgebruik suggereert alsof er slechts twee bevolkingsgroepen in Nederland voorkomen: allochtonen en autochtonen. Deze grove generalisatie miskent de grote verschillen binnen deze groepen in generaties, opleidingsniveaus, leefstijlen en landen of regio's van herkomst. De verschillen binnen deze groepen kunnen bovendien soms groter zijn dan tussen autochtoon en allochtoon. De Turks-Nederlandse bakker in Dordrecht herkent zich eerder in de zorgen van zijn Hollandse buurman: de groenteboer, om omzet, leveranciers en parkeerproblemen, dan in die van zijn jonge neefjes en nichtjes in Utrecht.

Problematiseren?

De onderzoekers van de HC en GC zijn van alle artikelen over de multiculturele samenleving nagegaan in hoeverre de artikelen problematiserend waren of niet. Problematiserende artikelen zijn artikelen waarin etnische minderheden in verband worden gebracht met criminaliteit, illegaliteit, overlast, geweld en sociaal-economische achterstand. Onder niet-problematiserende artikelen verstaan zij artikelen over succesvolle sportclubs, portretten van allochtone ondernemers of recensies van culturele festivals. Van de 198 artikelen met een multicultureel thema in de HC kwalificeren de onderzoekers 77 (39%) als 'problematiserend' en 121 (61%) als 'niet-problematiserend'. De helft van deze laatste categorie zijn artikelen over sport. Daarnaast gaat het om artikelen in de categorie human interest, bijvoorbeeld in de vaste rubriek Mensen. In de GC zijn 65 van de 213 artikelen volgens de onderzoekers problematiserend en 128 niet-problematiserend. Ook hier gaat het vooral om sportverslaggeving en human interest.

Ook voor het UN geven de onderzoekers voorbeelden van dergelijke 'niet-problematiserende' berichten. Onder andere een artikel over een gipsgraveerder ('Ali: een Marokkaanse Michelangelo' UN 18-10-03) die aan het werk is in een

nieuwe moskee in Hoograven en over zijn werkwijze vertelt. In De Dordtenaar staat een interview met een Cubaanse muzikant die sinds kort in Dordrecht woont ('De passie van de Cubaanse muziek', Dordtenaar 20-11-03).

Conclusies en aanbevelingen

De onderzochte regionale kranten verschillen in de mate waarin en de wijze waarop zij over de multiculturele samenleving in hun regio berichten. Harde uitspraken over verschillen en overeenkomsten tussen de kranten zijn echter niet te onderbouwen door de uiteenlopende opzet van de analyses⁸. De onderzoekers trekken desalniettemin een aantal gemeenschappelijke conclusies. Samengevat komen deze hierop neer. De regionale kranten volgen het landelijke nieuws over prominente actuele onderwerpen: integratiebeleid, inburgering, vluchtelingen, asielzoekers en problemen op zwarte scholen en in zwarte wijken. Regionale kranten slagen er echter nog onvoldoende in om etnische minderheden en de multiculturele samenleving op evenwichtige wijze in hun krant naar voren te laten komen. Etnische minderheden komen weinig aan het woord, en al helemaal niet wanneer het onderwerpen betreft die niet direct met hun positie of achtergrond als 'allochtoon' te maken hebben. Op de regionale pagina's en in de rubrieken waar ruimte is voor het minder problematische en meer alledaagse

nieuws is nog weinig kleur te bekennen. Hetzelfde geldt voor de rubrieken en katernen over kunst, cultuur en media. Ook worden ontwikkelingen binnen migrantengemeenschappen in de eigen regio nog onvoldoende gevolgd. De onderzoekers bevelen de redacties van alle vijf de regionale kranten aan hun netwerken onder migranten uit te breiden en bestaande contacten te intensiveren. Ze stellen dat minderheden meer in de krant aan het woord moeten komen, ook over zaken die niet expliciet gaan over hun positie als 'allochtoon'. Tevens bepleiten ze nauwkeuriger taalgebruik. Dé allochtoon bestaat niet. Het is belangrijk aan te geven om welke minderheidsgroepen of delen daarvan het gaat. En tot slot: het feit dat het veronderstelde taboe op negatieve berichten over de multiculturele samenleving is doorbroken, betekent niet dat etnische en culturele afkomst opeens altijd en overal relevant zijn. De journalistieke afweging die hierin gemaakt wordt, bijvoorbeeld in berichten over criminaliteit of in berichten over problemen met Marokkaans-Nederlandse jongens, moet nog steeds worden onderbouwd en is voor discussie vatbaar.

Dr. Andra Leurdijk

Onderzoeker en adviseur bij TNO
Strategie, Technologie en Beleid en docent
mediabeleid aan de Erasmus Universiteit
Rotterdam

Noten:

- 1 Pawlata, C, J. van der Vloodt en M. Deuze (2002). Een onderzoek naar multiculturaliteit in de HC en GC, Amsterdam, Ascor. Kessel, M.C., S.E.M. van Leeuwen, J. Schipper en F.P.I.M. van Vree (2003). Een onderzoek naar de rol van allochtonen in het UN en de AC, Amsterdam, UvA.
Tillema, L. en A. Leurdijk (2004). Berichtgeven = Beeldvormen? Analyse van berichtgeving over de multiculturele samenleving in De Dordtenaar. Onderzoek in opdracht van M&M, NVJ.
- 2 Oplage is losse verkoop en abonnementen. Het aantal lezers is een veelvoud hiervan doordat meerdere mensen in een huishouden de krant lezen.
- 3 Dragt, E., A. Heuvelman, E. Lohman en M. de Jong (2002). Media en etnische publieksgroepen in Nederland. Het aanbod en het gebruik van media. Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, jrg. 30, nr. 2.
De gegevens in dit onderzoek dateren uit het laatste grootschalige onderzoek naar mediagebruik onder etnische minderheden uit 1998, uitgevoerd in opdracht van de NPS. In een recenter onderzoek van MCA Communicatie (Bekendheid en bereik van Nederlandse kranten bij Marokkanen, Turken en Surinamers, MCA Communicatie bv, juni 2003) onder 241 Marokkanen, 206 Turken en 197 Surinamers geeft 50, resp. 45 en 74% van hen aan wel eens een Nederlandse krant te lezen.
Voor de Turken is dit beduidend minder dan gerapporteerd in het onderzoek uit 1998 van de NPS. Het percentage van de respondenten dat een abonnement heeft op een Nederlandse krant is erg laag (6, resp. 21%). Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat 91% van de Marokkanen, 89% van de Turken en 98% van de Surinamers bekend is met de regionale kranten in de grote steden (Parool, Rotterdams Dagblad, HC, UN), maar slechts ongeveer de helft van hen heeft deze kranten in de laatste maand wel eens gelezen.
- 4 De Stadsenquête Den Haag 2003 is uitgevoerd door WBK Marktonderzoek in opdracht van de gemeente Den Haag (www.denhaag.nl)
- 5 De percentages in deze tabel komen niet volledig overeen met de in de afzonderlijk rapporten genoemde percentages. In de rapporten is gebruik gemaakt van de eigen opgave van de krant, ontbreekt bronvermelding of, in het geval van Dordrecht, is het percentage voor het gehele stadsgewest, in plaats van alleen voor de stad Dordrecht gegeven. Omwille van de vergelijkbaarheid zijn in deze tabel de CBS gegevens per 1-1-2003 weergegeven.
- 6 HC en GC: 16 september tot 3 oktober 2002. UN en AC: 4 t/m 10 en 18 t/m 24 oktober 2003. Dordtenaar: 10 tot 24 november 2003.
- 7 Definities en categorisering verschillen of worden niet geëxpliciteerd, aan inter- en intracodeurbetrouwbaarheid wordt geen aandacht besteed. Gezien de bescheiden omvang van de onderzoeken is dit verklaarbaar en begrijpelijk.
- 8 Aanbeveling voor een eventueel vervolg op onderzoek naar regionale kranten ten behoeve van trainingen op redacties is dat een gedegen instrument wordt ontwikkeld, dat telkens op vergelijkbare wijze wordt toegepast. Dit zou de betrouwbaarheid en onderlinge vergelijkbaarheid van de resultaten ten goede komen en op den duur ook longitudinaal onderzoek mogelijk maken.

TIPS & TRICKS

'SCHRIJVEN OVER DE MULTICULTURELE SAMENLEVING IS NIET ANDERS DAN SCHRIJVEN OVER - PAKWEG - DE NEDERLANDSE SPOORWEGEN.'

FRANK RENOUT

Of je als journalist nu schrijft over de NS, gezondheidszorg of de multiculturele samenleving, goede netwerken van deskundigen op jouw terrein: imams, chirurgen of machinisten, zijn onontbeerlijk. Deskundigen leggen uit wat je niet snapt, verschaffen moeilijk te bemachtigen informatie en schetsen de context. Een goed netwerk is gebaseerd op wederzijds vertrouwen: jij weet dat je gesprekspartner de waarheid vertelt, de gesprekspartner weet dat jij hem niet belazert. Een netwerk opbouwen kost daarom tijd! Je moet de goede mensen vinden én een relatie met ze opbouwen.

Als journalist bij het Algemeen Dagblad schreef ik vier jaar lang over de multiculturele samenleving. Om me in te werken bedong ik: Ik wil minimaal drie ochtenden per week op pad om mensen te leren kennen. Ik belde - tamelijk naïef - een willekeurige moskee en vroeg: kunt u mij vertellen wat er in de Koran staat en wie Mohamed was? Ik sprak advocaten en juristen: vertel me wat er in de Vreemdelingenwet staat, wat is het verschil tussen een vaste en tijdelijke verblijfsvergunning?

In de half jaar durende zoektocht deed ik de normale basiskennis op. Daarnaast werden verhoudingen en meningsverschillen duidelijk, het slagveld overzichtelijk. Ik begreep wie waar stond én ik hield er een goed gevuld adressenboek aan over.

Een reportage over Turkse theehuizen vraagt andere gesprekspartners dan een nieuwsverhaal over een moskee die jongeren ronselt voor streng-islamitische opleidingen in Pakistan. Een journalist die

schrijft over de multiculturele samenleving kan grofweg kiezen uit twee benaderingen: zijn onderwerp is een sociologisch fenomeen of een bron van nieuws. Oftewel: hij beschrijft de multiculturele samenleving in al haar facetten om een waarheidsgetrouw beeld ervan te geven: de 'sociologische' methode. Of hij neemt opzienbarende, problematische ontwikkelingen en verschuivingen als leidraad: de 'nieuws'-methode. In dit laatste geval wordt ruzie bij de Nederlandse Moslim Omroep hetzelfde behandeld als onvrede bij de redactie van het tv-programma Netwerk.

Bij de sociologische methode is juist het verschil van belang: je beschrijft de leefwereld van allochtonen als apart fenomeen. Een reportage over etno-parties ontleent zijn bestaansrecht uitsluitend aan het feit dat het een nieuw fenomeen is in de multiculturele samenleving. Natuurlijk sluit de ene werkwijze de andere niet uit: nieuws leidt vaak tot een beschrijvende en/of aanvullende reportage. Het voorwerk van een mooi verhaal levert ook wel eens nieuws op. En de meeste journalisten combineren – gelukkig – beide methoden. Toch vragen deze twee soorten verhalen wel andere netwerken of een ander gebruik van netwerken.

Allereerst een voorbeeld van de 'sociologische' methode – zonder overigens de pretentie te hebben ooit sociologisch in wetenschappelijke zin, te werk te zijn gegaan.

Jaren geleden al werd gesuggereerd dat afgewezen asielzoekers in de illegaliteit verdwenen. Niemand wist echter hoe vaak én waar ze dan bleven. In enkele weken

tijd heb ik mij door veel deskundigen uit mijn netwerk laten voorlichten én laten doorverwijzen naar anderen, waardoor uiteindelijk een landelijk beeld ontstond van het schemercircuit waarin illegalen worden opgevangen. Door de goede contacten én door mensen te overtuigen van mijn goede intenties won ik vertrouwen en mocht ik op enkele locaties illegalen interviewen.

Kortom: een goed netwerk bood de 'grondstof' voor het verhaal. Bekenden konden zaken uitleggen, verklaringen geven, me op het goede spoor zetten en aan verdere contacten helpen.

Bij het genereren van nieuws werkt het vaak anders. Tijdens het geweld op de Molukse eilanden schreef ik veel over Molukkers hier in Nederland. Er gebeurde in die tijd veel: Molukkers spraken met de regering, jongeren dreigden met gewelddadige acties, er werden hulpacties voor de eilanden opgezet. Zaken lagen 'gevoelig' en kwamen niet via officiële kanalen (ANP, persberichten) naar buiten. Toch wist ik nieuws binnen te halen: primeurs, variërend van het sturen van geld, wapens en hulp naar de eilanden, tot verlenging van visa voor gevluchte Molukkers. Belangrijk was dat ik goede contacten had met mensen in het veld en vooral met mensen op belangrijke (politieke) posities binnen de gemeenschap. Als er geheim of besloten overleg was tussen een RMS-delegatie met een kabinetsdelegatie kon ik vaak uit eerste hand toch in de krant melden wat er was besproken en besloten. Vooral bij nieuws zijn contacten met politieke figuren en de figuren daaromheen van belang.

Tot slot: de kwestie-Haselhoef. Deze imam uit het Zeeuwse Krabbendijke kwam regelmatig in het nieuws als 'voorman' van de Nederlandse moslimgemeenschap. Zijn mediagenieke optredens, zijn gematigde uitstraling en beheersing van het Nederlands maakten hem een ideale woordvoerder van de moslims in ons land. Toch hadden collega Arjan Paans en ik na een interview zo onze twijfels. Ons netwerk bracht ons in contact met mensen en deskundigen die konden vertellen

dat bepaalde door Haselhoef genoemde opleidingen helemaal niet bestonden. Dat netwerk kwam vervolgens ook van pas om onze conclusies nog eens te verifiëren en controleren. Het bleek dat Haselhoef het overgrote deel van zijn cv bij elkaar had verzonnen. Nieuws waarmee het Algemeen Dagblad de krant opende. Haselhoef werd daarna vrijwel niet meer opgevoerd als 'woordvoerder' van de moslimgemeenschap in Nederland.

De kwestie-Haselhoef geeft ook aan hoe voorzichtig journalisten moeten zijn zegsliden of andere bronnen op hun woord te geloven.

- Bouw onbevangen aan je netwerk. Laat zien dat je openstaat voor kennis en informatie.
- Matig je geen oordeel aan over zaken waar je (nog) geen verstand van hebt. Die houding dwingt meestal respect af.
- Ga de straat op en ga (al dan niet begeleid) het theehuis, de 'zwarte school', de moskee, het buurthuis in. Kijk en luister. Laat weten dat het je interesseert wat er gebeurt. Laat je kaartje achter.
- Leg je oor overal te luister, links en rechts, bij mannen en bij vrouwen, bij jong en bij oud. Hoor woordvoerders én criticasters.
- Zorg dat mensen je kunnen vertrouwen. Laat zien dat een tip ook wel eens niet wordt gebruikt, of nóg niet – als het de tipgever niet uitkomt. En off the record is ook altijd off the record.
- Vergeet niet dat mensen in je netwerk en andere bronnen ook altijd zelf belangen hebben. Weeg hun woorden, check informatie.
- Maak duidelijke afspraken. Maak duidelijk wat de aard van een gesprek is en wat er met de verstrekte informatie gebeurt.
- Dwing respect af met je journalistieke producties: goed werk uit het verleden opent meer deuren dan pochen over kwaliteit in de toekomst.

Frank Renout is verslaggever bij het Algemeen Dagblad

Etniciteit & criminaliteit

Veel redacties stellen in discussies over criminaliteitsberichterijking: vermeld etniciteit alleen indien van belang. Dit is een zinloze bezweringsformule. Het belang van vermelding wordt meestal pas veel later duidelijk, áls het duidelijk wordt.

Ter illustratie: jarenlang is er nooit aandacht geschonken aan de etnische achtergrond van veel soorten criminaliteit in Nederland. De eerste keren dat uit onderzoeken bleek dat de gevangenen relatief gezien buitensporig veel Marokkanen en Antillianen herbergen, was het land te klein: mocht je dat wel zo zeggen, laat staan in de krant opschrijven? Het gevolg was dat pas vanaf eind jaren 90 langzaam doordrong dat sommige etnische groepen veel misdaad voor hun rekening nemen. Pas sindsdien wordt ook geprobeerd er iets aan te doen. Een probleem niet benoemen, is een probleem niet oplossen.

Natuurlijk is de afweging in de praktijk moeilijk: stigmatisering ligt op de loer. Bekend is dat met name onder Marokkaanse jongeren de woede toeneemt over de aanhoudend negatieve berichtgeving over Marokkaanse jongeren. Maar zulke negatieve berichtgeving kan, mits terecht en correct, ook positieve gevolgen hebben: het zet mensen (inclusief de doelgroep die zich benadeeld voelt) aan het denken, het kan discussies ontketen en het kan bijdragen aan de oplossing van een probleem dat daarvoor niet eens werd onderkend.

TIPS & TRICKS

'DE VERHALEN DIE LEZERS KRIJGEN VOORGESCHOTELD ZIJN NIET ALTIJD EVEN KOOSJER!'

ABDEL ILAH RUBIO

Toen café het Hemeltje (Volendam) in brand vloog, moest ik direct denken aan de moskee in Rotterdam-West die ik elke vrijdag bezoek: een kelder zonder nooduitgang! Brand zou fataal zijn, besepte ik. Honderden moslims zouden omkomen. Ook in andere moskeeën was het slecht gesteld met de brandveiligheid, wist ik. Dus besloot ik, daar waar heel journalistiek Nederland zich afvroeg hoe het stond met de brandveiligheid in horecagelegenheden, een stuk te schrijven over levensgevaarlijke moskeeën. De gebedshuizen hebben inmiddels, door het artikel in het Rotterdams Dagblad (RD), ook de aandacht van de overheid. De brandweer houdt strenger toezicht en sloot vorig jaar zelfs tijdelijk een moskee die zich niet aan de voorschriften hield.

Dit voorbeeld geeft aan hoe weinig vaak bekend is over wat er zich allemaal afspeelt binnen de migrantengemeenschappen. Niet gek, als je bedenkt hoe weinig migranten werkzaam zijn in de media. Op sommige redacties ontbreken ze zelfs helemaal. Voeg daaraan toe dat de meeste journalisten weinig gekleurde kennissen hebben, en je begrijpt dat aan het beeld van de multiculturele samenleving niet bepaald recht wordt gedaan. Dat nooit eerder is geschreven over de brandveiligheid in moskeeën neem ik niemand kwalijk. Ik weet immers ook niet hoe het is gesteld met de veiligheid in een synagoge of gereformeerde kerk. Daarom is het goed dat er mensen van verschillende herkomst op redacties werken. De toename van het aantal vrouwen in de media heeft een positieve bijdrage geleverd aan de kwaliteit van

veel kranten, tijdschriften en actualiteitenprogramma's. Ook de verjonging is goed voor onze binding met jeugdige lezers en kijkers. Je zou verwachten dat hoofdredacties ook haast maken met het aantrekken van getalenteerde, allochtone collega's. In de praktijk valt dat tegen. Hoe vaak hoor je niet dat ze niet te vinden zijn. Een excuus dat allang geen stand meer houdt.

Betekent dit dat je van alle bevolkingsgroepen een verslaggever in huis moet hebben? Nee. In een stad als Rotterdam wonen 164 nationaliteiten! Ik ben ervan overtuigd dat ook autochtone collega's, mits ze zich hiervoor openstellen, heel wat nieuws uit migrantenkringen kunnen halen. Wel is het zo dat je met een gekleurde redactie de 'gevoeligheid' voor multiculturele onderwerpen vergroot en 'andere' netwerken aanboort. Bij het RD lopen een stuk of vier allochtone collega's rond. Sommigen zien zichzelf absoluut niet als allochtoon en voelen zich niet anders dan hun 'blanke' collega's. En zo hoort het ook. In eerste instantie zijn we bij het RD allemaal gewoon journalist. Iedereen schrijft over alles. We gaan af op nieuws. Of het nou om Surinaamse Rotterdammers gaat die de afschaffing van de slavernij herdenken, Marokkaanse stadsgenoten die de zege van de Afrika Cup vieren, Chinese Rotterdammers die hun nieuwjaar inluiden met vuurwerk of autochtone buurtbewoners die zich beklagen over de hondenpoep in hun straat, het RD is erbij. Ook de cultuurredactie woont regelmatig concerten bij van zangers waarvan de meeste Nederlanders nog

nooit hebben gehoord; de sportredactie volgt wedstrijden van zaalvoetbalelftallen die alleen uit Turken, Marokkanen of Hindoestanen bestaan.

Helemaal perfect is het natuurlijk ook bij ons nog niet. Af en toe missen we iets, maar iedereen doet zijn best. En het mooiste is: het is voor iedereen vanzelfsprekend dat ál het nieuws op staat wordt gecoverd. Door zowel blanke als 'zwarte' verslaggevers. Verbaasd was ik daarom toen ik laatst bij een ander regionaal dagblad, waar ik deelnam aan een cursus over berichtgeving over de multiculturele samenleving, hoorde hoe weinig contact ze daar hebben met de migranten in hun stad. Sommige reacties waren echt schokkend. Vrouwelijke journalisten die dachten dat ze een moskee niet konden betreden, omdat ze 'onrein' waren, en een collega die vertelde dat de etnische afkomst van verdachten structureel wordt vermeld omdat 'iedereen toch gelijk denkt dat het een Marokkaan is'.

Ik besepte dat er nog heel veel werk te verrichten is. Onlangs richtte ik samen met een aantal collega's een vereniging op voor Nederlandse journalisten van Marokkaanse afkomst: de MNVJ. 'Is zo'n aparte club nodig', kreeg ik te horen. Ja. Net als veel andere collega's (autochtoon en allochtoon) stoor ik mij al jaren aan de talloze foute verhalen/programma's die lezers en kijkers dagelijks krijgen voorgeschoteld. Omdat wij kennis hebben van de achtergrond van de betrokkenen, kunnen we goed beoordelen of de aanpak professioneel en zorgvuldig was. En geloof me, het is niet altijd even koosjer wat we zien of lezen.

Voorbeelden te over. Denk aan het interview met imam El Moumni dat Nova uitzond. De impact van de uitspraken van de imam in het actualiteitenprogramma was erg groot. Overal in het land werden moslims aangesproken op de vermeende homo-onvriendelijke uitspraken van de islamitische geestelijke. Een essentieel onderdeel van het interview, waarin El Moumni geweld tegen homo's scherp veroordeelt (en daarover ging het item ook) was echter bewust weggelaten door de redactie van Nova. Zelfs de rechter die zich over de zaak tegen El Moumni boog,

vond het nodig de programmamakers hierop aan te spreken. Maar dat deel van de uitspraak kreeg weinig aandacht in de media; kritiek op collega's is taboe. En wat te denken van de juichende Marokkaanse jongens in Ede na de aanslag van 11 september. Bijna alle media brachten het verhaal over de feestende jeugd groot en lieten verschillende politici hun verontwaardiging uitspreken over hun gedrag. Later bleek de bewuste groep helemaal niet te hebben gefeest, maar het kwaad was toen al geschied. Het voorval wordt zelfs geregeld nog gebruikt als voorbeeld van de mislukte integratie van minderheden.

Niet zo lang geleden bracht Het Parool, al snel gevolgd door verschillende landelijke kranten, het bericht dat 'Marokkaanse' jongeren Nederlandse bejaarden in verzorgingshuizen terroriseerden. Dit zou niet alleen in Amsterdam gebeuren, maar ook elders in het land, had een of andere onderzoeker ontdekt. Het bericht werd prominent gebracht. Verontwaardiging alom. Een rondgang langs verschillende bejaardenhuizen in Amsterdam (NRC Handelsblad) leerde al snel dat dit artikel nergens op gebaseerd was, of met andere woorden: een of andere publiciteitsgeil mannetje had het verhaal grotendeels uit zijn duim gezogen. Helaas is de indruk bij veel lezers en kijkers dan al gevestigd dat het bericht waar is.

Ik vind dat we als professionele journalisten serieus en eerlijk moeten discussiëren over dergelijke voorvallen. Daar waar nodig moeten we toegeven dat we het verkeerd hadden en het vervolgens rechtzetten.

Tijdens de eerste bijeenkomst van de MNVJ hadden we een zeer interessant debat over dit onderwerp. Het is jammer dat hier slechts een paar autochtone collega's bij aanwezig waren. Het is heerlijk om af en toe over het vak en de keuzes die je maakt te discussiëren. Dat gebeurt nu veel te weinig.

Abdel Ilah Rubio is verslaggever bij het Rotterdams Dagblad

De Marokkaanse vereniging voor journalisten:

De Marokkaans Nederlandse Vereniging voor Journalisten (MNVJ) die op 30 januari 2004 voor het eerst bijeenkwam, heeft een aantal doelen:

- onder meer jongeren van Marokkaanse afkomst informeren over de media en hen stimuleren een journalistieke opleiding te volgen. Ook wil zij studenten aan de school voor de journalistiek begeleiden en helpen bij hun studie.
- de vereniging wil zich gaan inzetten voor de persvrijheid in Marokko. De jonge democratie in Marokko, het land waarmee de meeste Nederlanders van Marokkaanse afkomst nog een binding hebben, is immers gebaat bij een vrije pers. Ook wil de MNVJ ervoor zorgen dat journalisten die vanuit Nederland naar Marokko worden gestuurd dezelfde vrijheid genieten als hier en gemakkelijker toegang krijgen tot officiële bronnen.
- de MNVJ gaat discussies organiseren over actuele thema's die betrekking hebben op de multiculturele samenleving
- een andere doelstelling is het uitwisselen van ervaring en kennis.

TIPS & TRICKS

'IK NAM ME VOOR MIJN ONKUNDE NOOIT TE VERBLOEMEN EN ME OP TE STELLEN ALS EEN ENTHOUSIASTE REIZIGER IN ONBEKEND GEBIED.'

TOINE HEIJMANS

Vier jaar was ik voor de Volkskrant verslaggever met als specialisme Minderheden en Asielzoekers. (Het laatste onderwerp heb ik nog steeds onder beheer.) Dat specialisme beslaat een waanzinnig groot terrein, variërend van asielzoekers, imams, Marokkaanse treiterjeugd, Molukse ouderen, Surinaamse verpleegsters tot Sinti-zigeuners. Een terrein waar het als witte journalist, vooral in het begin, soms lastig zoeken is, alleen al vanwege de taalproblemen. Vaak begrijp je aanvankelijk geen snars van wat er zich allemaal afspeelt.

Ik had me voorgenomen mijn onkunde nooit te verbloemen, en me op te stellen als een enthousiaste reiziger in onbekend gebied. Ook wilde ik weg van de instituties, de rapporten, de allochtone zelforganisaties, de politici. Als verslaggever in Allochtonië heb je weinig aan ze; ook die instituties, onderzoekers, allochtone zelforganisaties en politici hebben vaak geen idee waarover ze spreken. Ik wilde zijn waar de multiculturele samenleving was. Dat bracht me van gebedszalen in moskeeën tot de remigrantengemeenschappen in het Rifgebergte van Marokko en leverde me snel een goed netwerk op van bronnen, waarop ik al die jaren goed heb kunnen vertrouwen. Een netwerk bouwen in de wereld van de minderheden is niet per definitie moeilijker dan, zeg, in de wereld van de bedrijfseconomie. Ook daar moet de journalist constant afwegen of iemand betrouwbaar is, of iemand staat voor de groep die hij zegt te vertegenwoordigen.

Natuurlijk is de taal een probleem, en natuurlijk is de cultuur een probleem. Maar een journalist zou geen journalist zijn als-ie daar geen oplossingen voor bedenkt.

Wat niet wil zeggen dat enige kennis van de Turkse taal, en van het Arabisch, wonderen verricht. Zelf spreek ik die talen niet, maar als dat nodig was vond ik overal onbezoldigde vertalers of tolken. Die pluk je eenvoudig van straat. In een moskee bijvoorbeeld lopen genoeg jongeren rond die perfect Nederlands spreken. Probeer anders eens Engels, Duits of Frans – veel migranten kunnen daar goed mee overweg. Nadeel van tolken is dat ze je afhankelijk maken. Ooit zat ik op een schapenvacht met een imam in een Haagse moskee; ik geloofde absoluut niet dat de opgetrommelde tolk vertaalde wat de man werkelijk zei. Het ging over de aanslagen van 11 september. Volgens de tolk kreeg de imam daarover nauwelijks vragen van zijn gelovigen. Uiteindelijk heb ik de beheerder van de moskee gevraagd erbij te komen, en die vertaalde wél exact. De tolk was bang, zei hij later, dat de imam 'verkeerde woorden' zou gebruiken die nog meer olie op het vuur zouden gooien in die ook voor moslims moeilijke tijd.

Dan de cultuur. Wat me opviel in de trainingen Multiculturele journalistiek voor journalisten van regionale kranten is de drempelvrees die bij collega's bestaat. Vooral vrouwelijke verslaggevers denken niet zomaar een moskee te kunnen bezoeken, of moslims een hand te kunnen geven. Die vrees is onterecht.

Migranten zijn geen buitenaardse wezens. Mijn collega Janny Groen is vrouw en schrijft al jaren over moslims. Geen enkel probleem. Wees niet bang gevoelens en cultuurgewoonten te bruuskeren; als dat gebeurt is er altijd nog het argument (zoals ik mezelf wel eens heb verontschuldigd) dat een witte journalist geen kaas heeft gegeten van de migrantencultuur.

Snel kennis vergaren? Ga naar buiten!, zou ik iedereen wel willen toeroepen. Blijf niet op de redactie achter telefoon en beeldscherm zitten, maar ga op vrijdagmiddag gewoon eens wat moskeeën langs. Hang rond in asielzoekerscentra. Spreek mensen aan, ook al leidt dat niet 1-2-3 tot een artikel. Gastvrijheid genoeg voor een geïnteresseerde witte journalist – al moet je tegenwoordig wel steeds meer scepsis overwinnen, omdat migranten bang zijn dat je ‘slechte’ stukken schrijft. Zelf heb ik het ‘geluk’ gehad van vier maanden ziekteverlof. De bedrijfsarts stuurde me vanwege RSI-verschijnselen in de linkerarm naar huis. Die tijd heb ik doorgebracht in moskee El Islam in Den Haag. Ik hing er dagenlang rond, zat tussen de bidders, leerde iedereen kennen, schreef er een groot verhaal over en beschikte na al die tijd over een mooi adressenboekje, enige basiskennis van de islam en een goed besef van het isolement waarin Marokkanen, ook de jongeren, leven in Nederland.

Daarnaast heb ik elke gelegenheid te baat genomen om te reizen. Elke journalist die schrijft over Turken en Marokkanen zou de herkomstlanden moeten bezoeken. Omdat elke Marokkaan in Nederland zich voor minstens de helft nog Marokkaan voelt, en omdat dat veel verklaart van de problemen in de multiculturele samenleving. Voor Turken geldt hetzelfde.

Reizen kost geld, natuurlijk, en ook mijn hoofdredactie aarzelde weleens. Maar ga, om wat te noemen, eens mee met een gemeentelijke delegatie die het land bezoekt. En trek dan een paar dagen langer uit om Nederlandse Marokkanen op te zoeken in het gebied. In mijn geval leverde dat mooie reportages op, maar

ook exclusieve openingen van de krant: de ruzie bijvoorbeeld tussen Marokko en Nederland omtrent de bijstandsfraude. Vanuit Amsterdam kreeg ik daarover geen spat nieuws te horen, in Rabat beschikte ik ineens op mijn hotelkamer over het complete, vertrouwelijke dossier. Daarmee hebben die reizen zich zeker terugbetaald.

Wat lastig blijft, en wat volgens mij het beheren van de minderhedenportefeuille echt zwaar maakt, is de gevoeligheid van de onderwerpen. De afgelopen jaren, en dat zal niet minder worden, zijn de media zelf inzet geworden van de discussie over het (falen van) de multiculturele samenleving, over de (extremistische) islam, over goed en slecht. Vaak ben ik uitgescholden door witte Nederlanders die vonden dat ik te veel op de hand was van ‘de buitenlanders’. Vaak ben ik uitgescholden door migranten die vonden dat ik hun groep te negatief over het voetlicht bracht. Ik heb me er, eerlijk gezegd, zo weinig mogelijk van aangetrokken. Een verslaggever is een verslaggever, heb ik altijd gezegd, en die heeft geen geheime agenda. Tegelijk heb ik altijd geprobeerd zorgvuldig te zijn met hoor en wederhoor, ook al is dat niet altijd mogelijk (toegang tot woordvoerders is soms moeilijk: niemand wil wat zeggen of snapt hoe het precies zit). Het helpt om altijd met open vizier te ‘strijden’, om te bespreken wat je bronnen moeilijk vinden en om artikelen van tevoren te laten lezen. Al heb ik soms een artikel gewoon laten varen, omdat de eisen die aan me werden gesteld (wijzigingsrecht na inzage in het stuk) me te gortig werden.

Bijkomend probleem is dat de krant, ook mijn krant, je probeert te sturen. Door vervelende verhalen over Marokkanen op de voorpagina te zetten, bijvoorbeeld, en positieve verhalen naar achteren te drukken. Of andersom. Zelf heb ik altijd geprobeerd zoveel mogelijk context te bieden. Nadat de krant opende: de Marokkaanse regering probeert de huwelijksleeftijd ook in Nederland te verlagen naar 15 jaar, volgde meteen een stuk waarin Nederlands-Marokkaanse jongeren de waanzin van dat plan

benadrukten.

Vooraf na de terreur van 11 september viel me op hoeveel redacteuren binnen de muren van het krantengebouw een mening hebben over migranten, en dan vooral moslims, die verder nergens op is gestoeld. Maar die is, zeker voor een ingewerkte minderhedenjournalist, eenvoudig te pareren. Zelf ben ik voor een paar dagen naar Ede afgereisd, dat zelfs CNN had gehaald met het nieuws over Marokkaanse jongeren die feest hadden gevierd vanwege de aanslagen, en met posters van Bin Laden hadden rondgelopen. Van feest was geen sprake, bleek al snel – wel van een groep vervelende, verveelde jongeren die het leven in de wijk al jaren verpesten en het ook voor de andere, ‘gewone’ Marokkanen lastig maken.

Ik moest wel eens oppassen niet te veel in de contramane te gaan. Kijk uit dat je niet te politiek correct wordt, heb ik mezelf vaak toegesproken. Ga niet mee met de mode van de dag inzake de multiculturele samenleving. Er zit veel scheef in Allochtonie en verbloemen heeft geen zin – dat is de afgelopen jaren meer dan eens gebleken. Er is veel moois te zien in Allochtonie en ook dat is de afgelopen jaren meer dan eens gebleken.

Toine Heijmans is verslaggever bij de Volkskrant

- Ga op reis naar Marokko en Turkije.
- Zoek je bronnen onder jonge Marokkanen en Turken.
- Volg een basiscursus Turks (of Arabisch, maar dat is moeilijker).
- Pas op voor mensen die zich presenteren als ‘de vertegenwoordiger van de Turkse gemeenschap’ of iets dergelijks. Deze bestaan niet.
- Schrijf om te beginnen een aantal algemene verhalen, die je eigen kennis en begrip vergroten. Een van mijn eerste artikelen ging over nieuwbouwmoskeeën, waarbij ik moest concluderen dat niemand precies weet hoeveel moskeeën er in Nederland zijn. Maar het geeft wel een goed idee van de lappendeken die het Nederlandse moslimlandschap is. Idem bij asielzoekers: daar maakte ik een verhaal over verschillende vormen van opvang, reisde drie dagen met een fotograaf door Nederland en kwam terug met een mooi verhaal en heel veel kennis.
- Trap niet in de valkuil van politieke correctheid.
- Probeer van je hoofdredacteur gedaan te krijgen een serie te mogen schrijven, bijvoorbeeld over één plek (moskee, wijk et cetera) waarin je allerlei aspecten van de multiculturele samenleving kunt belichten.
- Veronderstel niets bekend bij de lezer, noch bij je collega-redacteuren.

TIPS & TRICKS

'OVER EEN WIJK SCHRIJVEN, BETEKENT BOVENAL ER VEEL KOMEN, ZIEN WAT ER SPEELT EN WETEN WIE WIE IS.'

MARCEL VAN ENGELN

In de periode 2000-2003 schreef ik als verslaggever van Het Parool veel over Zuidoost (waarvan de Bijlmer het belangrijkste deel is). 'Ga eens praten met die man van de lokale radio,' raadde mijn voorganger me aan. Hij was er niet in geslaagd goed door te dringen tot het dorpje dat de Bijlmer heet. Net als zijn voorganger. Niet vanwege onkunde of desinteresse, maar vanwege een snelle overstap van zijn rol als verslaggever naar die van redactiechef. Net als zijn voorganger. Er rust kennelijk een zegen op het schrijven over Amsterdam-Zuidoost, want ook mij is inmiddels promotie toebedeeld. Maar dit terzijde.

Ik moest dus gaan praten met de man van de lokale radio en kreeg een lijstje met namen en telefoonnummers toegestopt. Namen en telefoonnummers uit de overlevering, afkomstig van zijn voorganger, die het weer had van haar voorgangers. Wat waren ze nog waard? Een Antilliaanse jongerenwerker, een activistische Hindoestaanse advocaat, de deelnemers aan het illustere Zwart Beraad – mij allen onbekend. Maar de man van de lokale radio zou meer weten. Met hem was ook de afspraak gemaakt voor een fraaie reportage over '24 uur Bijlmer', over het dag- en vooral het nachtleven in de flats. De man van de lokale radio zou me kunnen rondleiden. Hij kende de schemerige adresjes.

Ik ging bij hem langs en zou hem daarna nog talloze malen zien, maar rondgeleid heeft hij me nooit. Ik vond mijn eigen weg. Ik bleek de man van de lokale radio niet nodig te hebben en heb ook nooit

helemaal het idee weten af te schudden dat hij me veeleer een indringer achtte dan een welkome collega.

Ik heb het dus zelf gedaan. Stukjes schrijven en mettertijd een netwerk opgebouwd in de Bijlmer, weliswaar een toegankelijker en meer op zichzelf staande wijk dan pakweg Amsterdam-Geuzenveld – de Bijlmer wordt gedomineerd door Afro-Surinamers, Antillianen en Ghanezen en ligt los van de stad Amsterdam – maar zoals gezegd toch een dorpje op zich. Is het me gelukt? Nee, het gaat me te ver mezelf een groot kenner te noemen van de wijk en zijn bevolking. Maar jawel, ik koester het idee dat ik er de weg weet, aardige verhalen heb gemaakt (al heb ik er ook een hoop laten liggen) en weet bij wie ik moet aankloppen voor welke onderwerpen, zelfs dat mij ongevraagd nieuws of ideeën zijn toegespeeld (al gebeurde ook dat me veel te weinig).

Hoe ben ik te werk gegaan? Eerlijk gezegd heb ik maar wat aan gerommeld. Dat wil zeggen: ik had geen vooropgezet plan – wat me ook niet werkzaam lijkt. Ik ben erin gedoken en heb naar bevind van zaken gehandeld.

Valt er dan niets te zeggen? Terugkijkend zijn er op basis van mijn ervaringen in de Bijlmer wel dingen aan te roeren die waardevol kunnen zijn. Werkwijze, tips, do's en don'ts – zoiets.

- Wanneer het gaat om lokale journalistiek, dan zijn er altijd deelraden, wijkcentra, belangenverenigingen, radiostations, lokale blaadjes, festivals of evenementen die een eerste opstap kunnen zijn (los van informatie van voorgangers/collega's, eerdere stukken of boeken over een wijk of bevolkingsgroepen) om kennis te maken en vooral een netwerk op te bouwen. Zelf ben ik eerst op het stadsdeelkantoor van Zuidoost gaan praten, heb vergaderingen bezocht en ben naar het Kwakoe Festival geweest.

Idealiter rol je, al schrijvend, van het ene onderwerp in het andere. Daarbij vind ik het achteraf zinvol geweest om ook eens een Ghanees feest te hebben bezocht, zonder daar direct een stuk over te schrijven. Over een wijk of groepen schrijven, betekent bovenal er veel komen, zien wat er speelt en weten wie wie is.

Bij het werken met tamelijk gesloten groepen - zoals in de Bijlmer de Ghanezen - gebeurt het geregeld dat je op een bovengemiddeld wantrouwen stuit. Dit wantrouwen is vaak niet eens zozeer merkbaar: de betrokkenen zijn immers uiterst vriendelijk en lijken welwillend. Toch zijn ze maar weinig mededeelzaam. Wat in dergelijke gevallen een werkzaam breekijzer kan zijn, zijn tussenpersonen. Het kan enorm helpen wanneer iemand waarmee je een vertrouwensband hebt opgebouwd een goed woordje voor je doet. Alleen maar het plegen van een telefoontje vooraf door een intermediair kan barrières wegnemen. Ook heb ik me voor reportages meerdere malen op sleeptouw laten nemen door tussenpersonen die niet alleen de buurt kenden, maar vooral de mensen. Je krijgt personen te spreken die anders het liefst van je zouden wegblijven.

- Zodra men jou eenmaal weet te vinden of niet terugschrikt voor publiciteit als jij hen benadert, kan

het vrij soepel gaan. Er blijkt een stuwmeer aan verhalen te bestaan! Daarin schuilt een aantal gevaren. Het eerste is dat van exotisme, de verheerlijking van het vreemde, die de kritische blik versluiert. Het Kwakoe Festival bijvoorbeeld is een fraai en drukbezocht evenement. Maar wat gebeurt er nu helemaal? (Er wordt wat gevoetbald en verder draait het vooral om kijken en bekeken worden, eten en drinken). Is het wel zo multicultureel als wordt beweerd? (Er komen hoofdzakelijk Afro-Surinamers). Komen er nu echt een miljoen bezoekers? (Ik vraag het me sterk af). En wat gebeurt er trouwens met de niet geringe gelden die standhouders moeten betalen?

- Een tweede gevaar waar ik bij meerdere issues mee worstelde, is de eenzijdige voeding – een probleem waar elke journalist mee te maken kan krijgen, maar die waarschijnlijk groter is voor de verslaggever die opereert in een hem onbekende en moeilijk toegankelijke gemeenschap. In de Bijlmer dreigden politieke conflicten nog wel eens vertaald te worden in een strijd tussen 'zwart' en 'wit', en zeker bij dergelijke conflicten stellen zwarte hoofdrolspelers zich bij voorkeur sceptisch op tegenover een witte journalist. Vanuit het 'witte kamp' wist men mij goed te vinden, en ik hen, vanuit het zwarte kamp een stuk minder. Wat te doen? Je in elk geval niet in een kamp laten slepen, bewust zijn van je eenzijdige bronnen, en hard werken om ook de andere kant van het verhaal scherp te krijgen.
- Na verloop van tijd merkte ik, zeker als ik oude stukken wel eens teruglas, dat ik bij slepende issues mezelf dreigde te verliezen in wat voor de lezer details zijn – gevaar nummer drie. Het kan uiteraard geen kwaad zaken goed te doorgronden, mits de verhalen die je produceert nog maar wel begrijpelijk, leesbaar en relevant zijn voor een geïnteresseerde buitenstaander die nog nooit in de

Bijlmer is geweest.

- Wat ik als meer dan handig heb ervaren (en wat eigenlijk vanzelf spreekt): zorg dat je minimaal de basale elementen van de culturen en geschiedenissen kent. Ik heb het voorrecht gehad om voor Het Parool in Suriname en in West-Afrika te zijn geweest en ben daar niet alleen wijzer van geworden. Het simpele feit dat een Surinaamse Amsterdammer merkt dat je zijn land een beetje kent, dat je daadwerkelijk geïnteresseerd bent, schept een aangename en vaak goed werkbare sfeer.
- Een kleine vier jaar heb ik rondgelopen in de Bijlmer en van tevoren heb ik mezelf voorgehouden niet uitsluitend over criminaliteit, werkloosheid, fraude en zwart/wit-conflicten te schrijven. Dat is me gelukt. De Bijlmer is meer dan genoemde ellende. Toch, het grootste probleem op dit moment zijn de tientallen junks die op straat hangen en mijn meeste energie heb ik gestoken in een vermeende fraude bij een welzijnsstichting, een zwart/wit-conflict in de deelraad en een bijna geslaagde poging van een ambtenaar om de macht over te nemen binnen de lokale PvdA. Een journalist is natuurlijk per definitie iemand die geen vrienden maakt. Maar juist in een kleine, op zichzelf staande gemeenschap kunnen onwelgevallige verhalen je soms lelijk opbreken (weg bronnen, dag gewonnen vertrouwen, hallo verwensingen). Het zij zo, maar wees er op voorbereid.

Marcel van Engelen is verslaggever
bij Het Parool

TIPS & TRICKS

'JE VUILE WAS HANG JE NIET BUITEN, VINDT DE ANTILLIAAN. VERTROUWEN WINNEN ALS JOURNALIST IS DE KUNST.'

FAVELL MADURO

Dit is geen handleiding hoe met Antillianen en Arubanen om te gaan. Niets wat u hieronder leest geeft u de garantie dat u in uw journalistieke werk niet voor gesloten deuren komt te staan. Maar de Antilliaanse/Arubaanse gemeenschap in Nederland is niet zo gesloten als bevooroordeelde buitenstaanders (journalisten en verslaggevers) wel eens denken. Het is dikwijls die bevooroordeelde houding die maakt dat Antillianen en Arubanen in het ergste geval negatief reageren op vragen. Geen handleiding, geen garantie dus, maar wel wil ik u een aantal tips geven die uw werk misschien vergemakkelijken. Wat u zeker niet moet vergeten is dat u zelf moet openstaan voor deze 'nieuwe' Nederlanders.

Als de krant Antilliaanse en Arubaanse lezers wil trekken, dan is het misschien raadzaam rekening te houden met het verschil in kranten hier en daar. Antilliaanse en Arubaanse krantenkopers (je abonneren op een krant is typisch Nederlands) zijn erg visueel ingesteld. Bovendien hebben ze inhoudelijk andere interesses dan de gemiddelde lezer hier in Nederland. Kenmerkend voor de kranten op de eilanden is dat zij (vooral de Papiamentstalige kranten) openen met een grote nieuwsfoto; de lezer wordt regelmatig geconfronteerd met de bloederige foto's van een ongeluk of schietpartij. Men schrikt er zelfs niet voor terug om foto's van lijken te publiceren.

Volgens de uitgevers is dat juist wat de krant doet verkopen, want de mensen willen 'het nieuws' vooral zien. De

slachtoffers worden met naam en toenaam genoemd in het bijbehorend artikel. Vaak wordt ook nog het adres en de beroep van de desbetreffende persoon vermeld. In Nederland vindt men het genoeg om alleen de feiten te vermelden. Hierdoor vinden Antillianen en Arubanen de Nederlandse kranten vaak saai.

Antillianen en Arubanen zijn dol op nieuws, maar tegelijkertijd hebben ze een hekel aan nieuwsgierige (vreemde) mensen. Daarom staan ze journalisten niet al te graag te woord. Door de constante stroom van negatief nieuws over Antillianen en Arubanen zijn de meeste mensen huiverig geworden om met de Nederlandse media te praten. Het cliché dat je 'de vuile was niet buiten hangt' geldt nog steeds. Dus als een journalist na een incident ter plekke verschijnt en meteen vragen begint te stellen krijgt hij vaak geen antwoord. Het is de kunst om het vertrouwen te winnen van degene die u wilt interviewen. Dat is vaak gemakkelijker dan u denkt.

Het vertrouwen van een ander wint u meestal door zelf die ander in vertrouwen te nemen. Met andere woorden om informatie te krijgen moet u ook zelf informatie geven. Vertel eerst wat al bekend is over het incident. Men vindt het onbeschoft als iemand, en in het geval van een vreemde al helemaal, direct vragen gaat stellen. Ga dus niet meteen op uw doel af, want dat werkt averechts. Neem de tijd. Vraag via een omweg wat u wilt weten. Stelt u zich eens voor dat u naar een straatrace toegaat. Begin niet meteen over hoe gevaarlijk het evenement is en

dat het illegaal is. Dan klappt iedereen meteen dicht. Benader de mensen vanuit een positieve houding. Prijs hun moed en toewijding. Dat het illegaal en gevaarlijk is komt wel later ter sprake. Ook als er iets ernstigs is gebeurd, niet meteen naar de feiten vragen. Stel mensen eerst op hun gemak door puur medeleven te tonen. Uw beloning is dan dat ze u later zullen vertellen wat er allemaal is gebeurd.

In Nederland zijn er talloze organisaties die zich voor Antillianen en Arubanen inzetten. Deze organisaties worden meestal geleid door zeer actieve mensen die een duidelijk doel voor ogen hebben. Juist door hun actieve houding botsen deze enthousiastelingen ook wel eens met elkaar. Het gevolg is dat er vanuit een organisatie verschillende andere organisaties ontstaan. Hierdoor is het soms moeilijk vast te stellen wie namens wie spreekt. Zelfs op het moment dat er een woordvoerder naar buiten treedt namens een organisatie is het handig om even te checken of de persoon in kwestie ook inderdaad gerechtigd is namens die organisatie te spreken. Soms wordt de vermeende woordvoerder zelfs weggestuurd, omdat die niet namens de organisatie had mogen spreken. Deze gang van zaken heeft ertoe bijgedragen dat men niet zomaar met de pers durft te praten uit angst voor de eigen positie. Vandaar dat men vaak twijfelt of men wel een interview moet geven of men dekt zich in door met meerdere personen aanwezig te zijn bij het interview. Stel: er moet een artikel geschreven worden over iets persoonlijks als schuldenanering. Mensen die schulden hebben schamen zich daar vaak voor, bovendien weten ze dat de welzijnsorganisaties die bijstand verlenen niet graag de verhalen van hun klanten in de krant zien staan. Het hoofd van de organisatie zal de journalist ook niet snel behulpzaam zijn. Maar misschien wil de maatschappelijk werkster die de schuldenaren dagelijks helpt wél praten. Toch zal zij de pers niet alleen te woord staan, maar samen met het hoofd van de organisatie naar buiten treden.

Het ontgaat de 'witte' pers vaak wat er zich in de Antilliaanse/ Arubaanse gemeenschap afspeelt. Dit komt doordat

die pers niet op de hoogte wordt gesteld: enerzijds vanwege het wantrouwen, anderzijds omdat men ervan uitgaat dat diezelfde pers geen belangstelling heeft voor de activiteiten.

Elk weekeinde wordt er wel iets georganiseerd door een Antilliaanse/ Arubaanse vereniging. Hoewel dergelijke activiteiten over het algemeen drukbezocht en succesvol zijn wordt er geen ruchtbaarheid aan gegeven. Mocht er zich een incident voordoen, dan blijft dat ook binnenskamers.

Mocht u als journalist worden uitgenodigd, toon dan oprechte belangstelling. Behandel de mensen met respect. Vraag toestemming voor u iets gaat opschrijven of opnemen. Loop niet alleen binnen als er weer eens wat negatiefs te melden is. Neem ze hoe dan ook serieus. Verdiep u in de geschiedenis van Aruba en de Antillen. De geschiedenis van Nederland en die van de eilanden heeft heel veel overeenkomsten. Het wordt tijd om die eens uit de doeken te doen. Stel u open!

Het is ook handig om een aantal woorden Papiamentu te kennen. Men stelt het zeer op prijs en het helpt zeker om het ijs te breken.

Kumbai - *Hallo*
Bondia - *Goedendag*
Bonnochi - *Goedenavond*
Dushi - *Schat, liefste, lekker, zoet*
Bon bini - *Welkom*
Ajo - *Tot ziens*
Danki - *Bedankt*

Favell Maduro is freelance journalist

TIPS & TRICKS

'CONTACTEN LEGGEN IS ÉÉN DING, ZE ONDERHOUDEN EEN ANDER. VOORAL DE NAZORG IS BELANGRIJK.'

TUNCAY ÇINIBULAK

Het aantal allochtonen in de grote steden groeit nog steeds. In sommige steden wonen zelfs meer allochtone dan autochtone jongeren. Toch blijkt de drempel om over de allochtone gemeenschappen te berichten voor veel autochtone collega-journalisten vaak hoog. Daardoor blijven veel trends en gebeurtenissen binnen de verschillende gemeenschappen in Nederland onderbelicht. Die blinde vlek geldt niet voor zogenaamd 'slecht' nieuws, waardoor allochtonen wel eens menen dat de media er alleen maar op uit zijn om hen in een kwaad daglicht te stellen. Dat verwijt is mijns inziens onterecht. Natuurlijk geldt voor de pers nu eenmaal: goed nieuws is geen nieuws, slecht nieuws wel. Maar vaak ontstaat er een scheef beeld, doordat nuances in de berichtgeving ontbreken.

Wat daaraan te doen? Twee mogelijkheden: een allochtone journalist in dienst nemen of de autochtone verslaggever meer tijd gunnen om zich te verdiepen in de belevingswereld van allochtonen, contacten op te bouwen en deze warm te houden. De verslaggever moet zich realiseren dat de allochtone gemeenschappen divers en in feite miniatures van de religieuze en politieke structuren van het land van herkomst zijn. Dus is het zinnig om enige achtergrondinformatie daarover te vergaren. Tegenwoordig vind je die informatie in talloze publicaties.

Het is voor de verslaggever handig om in zijn portefeuille een aantal migrantengroepen onder te brengen die qua cultuur op elkaar lijken. Wie

bijvoorbeeld de Turkse gemeenschap onder zijn hoede neemt, kan ook de de allochtone gemeenschap uit Iran en Irak voor zijn rekening nemen. Dat is wat ik doe voor de Haagsche Courant. Wie zich wil specialiseren in de islam, doet er goed aan om behalve de godsdienst zelf, ook de culturele achtergrond ervan te bestuderen.

Belangrijk is om de denk- en handelwijze van de allochtone groepen te ontdekken en een gepaste benaderingswijze te ontwikkelen. Even belangrijk is het om vertrouwen te winnen. Zodra er een 'buitenstaander' – journalist – om de hoek verschijnt, zwijgt de gemeenschap als het graf. De heersende gedachte is: houd de vuile was buiten het zicht van 'pottenkijkers'. Maar heb je eenmaal het vertrouwen gewonnen, dan gaan de deuren open. Zelfs op de dag van de schietpartij in Den Haag toen Murat D. zijn docent neerschoot, kon ik als verslaggever in zijn stamcafé de nodige informatie achterhalen. Is het contact eenmaal gelegd, dan hoeft je –mocht er zich iets voordoen– alleen maar je contactpersonen te bellen of even bij ze langs te gaan en je weet meer dan de politie die dag. Belangrijk is dat dat contact al bestaat op het moment dat je snel informatie nodig hebt!

Om nieuwe contacten te leggen, is het handig om een keertje een islamitische slagerij, bakkerij, theehuis, restaurant, moskee of een vereniging binnen te stappen. Je moet ervan uitgaan dat men je in veel gevallen wantrouwt, want vaak denkt men dat je van de Belastingdienst, Sociale Dienst of een andere overheidsinstantie bent. Stel je daarom

meteen met een niet al te luide stem voor en zeg wat je van plan bent. Mocht je een moskee of een vereniging willen binnenstappen, vraag altijd eerst naar de voorzitter, Baskan. Fonetisch: [Bashkan].

Turken of Marokkanen, maar ook veel andere allochtone groepen, zijn hiërarchisch georganiseerd. Als je een vraag aan de eerste de beste stelt, komt dat verdacht over. Zeg tegen de voorzitter dat je wilt kennismaken, omdat je in de toekomst veel over zijn gemeenschap wil gaan schrijven. Wissel telefoonnummers uit en vraag of je hem later nog eens kan bellen. Wil je zijn reactie op een gebeurtenis maak dan telefonisch een afspraak voor een interview face to face. Want via de telefoon geven Turken, Koerden of Marokkanen niet zo snel commentaar. Vooral niet als het controversiële onderwerpen betreft. Vertegenwoordigers willen vaak je gezicht zien, je thee of een Turks hapje aanbieden. De migranten uit Turkije, Iran en Irak nemen aan dat een vreemdeling die aan hun tafel aanschuift ze niet zal belazeren. De omgangsvormen zijn bovendien nogal formeel. Laat de allochtone collega eventueel de autochtone collega vergezellen naar de moskee of vereniging voor het eerste kennismakingsgesprek. Laat tijdens het gesprek altijd weten dat men welkom is op de redactie en dat men de redactie te allen tijde kan bellen om een interessante gebeurtenis of een evenement te melden. Wat het contact met de jongeren betreft, geldt: zoek de woordvoerders of vertegenwoordigers op. Mogelijk vind je die niet direct in de moskee, maar bij een studentenorganisatie. Maak eerst kennis. Als je hen pas benadert op het moment dat je ze nodig hebt, ben je voor hen een 'vreemde'. Wellicht voelen ze er dan niet voor om je te woord te staan.

Raadzaam is een paar woorden in een andere taal te leren. Ik spreek een paar woorden Koerdisch, Arabisch, Perzisch en Chinees. Dat komt sympathiek over bij migranten van de eerste generatie en werkt vaak drempelverlagend.

De waarom-vraag schrikt veel allochtonen af, alsof de verslaggever een verhoor afneemt: de politie-agent speelt. Veel

allochtonen praten niet graag over de geldende normen en waarden binnen de gemeenschap, over de islam, over de hoofddoek, vrouwenemancipatie, homoseksualiteit, huiselijk geweld, et cetera. Dit uit angst dat de autochte journalist bestaande vooroordelen alleen maar bevestigd wil zien. Probeer daarom je onderwerp altijd positief of neutraal te benaderen. Gaandeweg kun je dan de vragen stellen die je wilt.

Een voorbeeld van hoe je jongeren kunt benaderen als je wilt schrijven over bijvoorbeeld huiselijk geweld. Begin als volgt: 'Ik wil weten hoe jullie dagelijks leven eruit ziet, of jullie woning groot genoeg is, of jongeren genoeg zakgeld krijgen, of er geld is om te sporten of uit te gaan.' Vraag dan aan de jongere van wie hij het meest houdt: zijn vader of moeder? En vervolgens: 'Stel dat er een conflict bij jullie is over uitgaan, kleding of het kijken naar een bepaald televisieprogramma. Hoe lossen jullie dat op? Wat is de rol van de moeder? En van de vader? Komt het wel eens voor dat je vader een straf oplegt of een tikje geeft? Wat voor straffen krijgen jij, je zus of je broer? Is het ooit voorgekomen dat jij van huis wegliep en bij je vriend of vriendin bleef slapen of naar een hulpverlenende instantie ging?' Zo bouw je je gesprek op. Maar als je meteen begint te vragen hoe erg het huiselijk geweld thuis is, dan is de kans groot dat niemand wat zegt.

Ook heel nuttig is om een aantal jongeren en vertegenwoordigers van Turkse organisaties op de redactie uit te nodigen. Geef ze een rondleiding. Ga af en toe met ze theedrinken, borrelen of wat dan ook. Kijk waar ze voetballen en hoe ze feesten. Laat jongeren die geïnteresseerd zijn in de journalistiek meelopen met een verslaggever. Op die manier komt de verslaggever in contact met de gemeenschap en de jongen/meisje leert hoe de journalist in de praktijk te werk gaat. Bied ze desnoods de mogelijkheid om freelance te berichten over wat er zich afspeelt in hun leefwereld.

Contacten leggen en opbouwen is één ding, contacten onderhouden een ander ding. Vooral de nazorg is belangrijk. Dat

is een investering voor de volgende keer. Ik stuur altijd het artikel na, bel bij tijd en wijle mijn contactpersonen op en vraag hoe het met ze gaat en of ik ze ergens mee kan helpen. Dat doe ik niet alleen met mijn Turkse, maar ook met de Iraanse, Iraakse, Hindoestaanse en Marokkaanse contactpersonen. Het lijkt misschien allemaal omslachtig en het is vaak tijdrovend. Maar het loont!

Tuncay Çinibulak is freelance verslaggever voor onder andere de Haagse Courant

MARKETING

'DE VRAAG IS NIET HOE - DAT IS EEN KWESTIE VAN BOERENVERSTAND - MAAR OF JE ALLOCHTONEN WILT BEREIKEN'.

FRANK SIDDIQUI

'Marokkanen lezen geen kranten, ook niet in hun eigen land'. Met dit simplisme onderstreepte media-onderzoeker Piet Bakker van de Universiteit van Amsterdam eind 2003 in de VPRO-gids de stelling: 'Allochtonen zijn het voor Het Parool niet interessant'. In één keer een dikke streep door toekomstig lezerspubliek. Dat schiet lekker op. Maar is het waar wat 'mediadeskundige' Bakker beweert? Even wat gegevens en cijfers op een rij.

Bakker denkt bij 'allochtonen' blijkbaar alleen aan Marokkanen van de eerste generatie. Karikaturaal, want we hebben het over verschillende groepen qua afkomst, leeftijd en opleidingsniveau. De krantenconsumptie verschilt daarbinnen nogal¹. Zonder goede gegevens kom je nergens. Nederlandse uitgevers weten nog nauwelijks wat de tweede en derde generaties migrantenkinderen voor hen zou kunnen betekenen. Veel! De eerste indicatie daarvoor is dat de leesdichtheid onder Turkse en Marokkaanse jongeren toeneemt. Recent onderzoek uit 2003 naar mediagebruik in Den Haag laat zien dat er veel overeenkomsten zijn tussen autochtone Hagenaars, Hagenaars van Surinaamse en Antillaanse afkomst en allochtonen van de tweede generatie².

De tweede indicatie (en tegelijk ook de verklaring) is dat het onderwijsniveau van de tweede en derde generatie stijgt. CBS-cijfers uit 2003 laten zien dat de deelname van niet-westerse allochtonen aan het hoger onderwijs in de periode 1995/96-2001/02 sterk is toegenomen. Onder Turken en Marokkanen verdubbelde het aandeel dat aan hbo of wo studeert, onder Surinamers werd het anderhalf keer zo groot. Het aan-

deel studerende Antillianen en Arubanen laat overigens een lichte daling zien.

Allochtone jongeren vormen dus wel degelijk een potentieel lezerspubliek voor kranten. Maar de kranten moeten daar wel iets voor doen: een benadering kiezen die inspeelt op veranderde behoeften. Zo zijn veel autochtone Nederlanders van huis uit gewend aan een abonnement op de krant. De meeste allochtone jongeren zijn dat niet (autochtone jongeren nemen trouwens ook minder snel een abonnement). Misschien daarmee rekening houden? Onder andere de Volkskrant is recent begonnen met de verkoop van weekendabonnement. Wellicht een idee?

Het succes van de gratis kranten Metro en Spits is bekend, onder zowel autochtone als allochtone jongeren. De gratis krant is een bedreiging, maar er valt ook iets van te leren. De human-interestpagina's zijn bij voorbeeld duidelijk op een jonger, gemengd publiek gericht. Doorgaans kom je in kranten weinig allochtonen tegen in human-interestrubrieken, als normale burgers. Terwijl dat laatste de manier bij uitstek is om als krant de lezer emotioneel aan je te binden.

Veel jongeren voelen zich niet happy bij de manier waarop zij (en niet te vergeten hun ouders) in het nieuws komen.

Eén klein voorbeeld. Toen Ahmed Aboutaleb aantrad als wethouder in Amsterdam, plaatste Het Parool een interview met Ayaan Hirsi Ali op de voorpagina. Daarin schold ze Aboutaleb de huid vol. De portretjes van Aboutaleb en Hirsi Ali werden tegenover elkaar geplaatst, en de intro

beklemtoonde fijntjes dat 's lands meest vooraanstaande allochtonen elkaars bloed wel kunnen drinken. De kop erboven luidde: 'Integreren, doe je dat zo?' Waarmee de redactie maar wilde zeggen: die lui hebben altijd ruzie. Dit heet 'kritische journalistiek'.

Het lijkt me reden om je abonnement op te zeggen, in plaats van er een te nemen. Tegen Piet Bakker zeg ik: 'Kranten die zonder compassie schrijven over allochtonen, zijn voor allochtonen niet interessant'. Het klinkt misschien hard en een tikkie onaardig. Maar het wordt tijd dat journalisten de kritiek op hun product serieus nemen en hun oor te luister leggen. Wil een krant jonge lezers boeien - minstens een derde van de stadsjongeren is allochtoon - dan zullen uitgevers en redacties die jongeren als potentiële lezers moeten leren zien. Dus ook onder die groepen leesonderzoek doen: in hoeverre voorziet de krant in informatiebehoeften. Belangrijk is ook erachter te komen, waarom allochtonen soms zo'n hekel hebben aan 'de media'.

De service-verlening aan allochtonen is een ander punt. Welke Hollandse krant verwerft advertenties onder lokale allochtone ondernemers? En op welke manier verwelkomen kranten eigenlijk allochtone lezers? Het welkomstgeschenk is eerder een boekje over 'Tuinieren met tulpen' dan een roman van Khalid Boudou of een serie kortingskaarten voor Tropical salsa.

Meer dan brenger van nieuws, kan de krant ook sociaal bindmiddel zijn. In Amsterdam-West woont een derde van de stadsbevolking, in meerderheid van allochtone afkomst. Culturele- en vrijetijdsvoorzieningen zijn er nauwelijks. Nu er een nieuw multicultureel podium wordt opgezet, goeddeels gericht op jong allochtoon publiek, zou Het Parool veel goodwill kunnen kweken door niet alleen over de confrontaties met de politie te schrijven, maar ook dat podium te sponsoren en daar aanwezig te zijn. Op die manier wordt de krant onderdeel van de leefwereld van groepen die tot nu toe niet werden bereikt.

De discussie over het bedienen van allochtone doelgroepen blijft vaak hangen bij de vraag: hoe dan? Ik vertel dan altijd hoe ik met een Marokkaanse collega binnen een

half jaar bijna 10.000 adressen verzamelde van hoger opgeleide allochtone jongeren. Dat was voldoende voor het starten van een blad, maar het hadden er net zo goed 20.000 kunnen zijn. Fast Forward trok voor het eerst grote adverteerders aan, die op zoek waren naar allochtoon talent. Content Uitzendbureau was niet het enige bedrijf dat daardoor ontdekte dat het geen enkele advertentie-uiting had waarin een Marokkaanse, Turkse of Surinaamse jongere figureerde. Terwijl veel van die jongeren bij hen in de bakken staan.

Dat Fast Forward het uiteindelijk niet redde, had te maken met het instorten van de markt voor personeelsadvertenties in de zomer van 2001. Wat wij wel hebben laten zien, is dat het bereiken van deze jongeren goed mogelijk is, als je creatief nadenkt en bereid bent om in nieuwe doelgroepen te investeren.

De vraag is niet hoe je allochtone lezers bereikt, want dat is een kwestie van je boerenverstand gebruiken en simpelweg doen. De echte vraag is of je er als redactie, uitgever of krant werkelijk stappen voor wilt zetten.

Hieronder een aantal tips uit de praktijk.

- Beantwoord de vraag of allochtonen een serieuze doelgroep zijn. Zo ja, maak een beleidsplan.
- Vraag de marketingafdeling naar bruikbare cijfers en marketinggegevens over allochtone lezers.
- Verdiep je in de allochtone populatie, doe onderzoek, verzamel gegevens over hun wensen ten aanzien van de krant.
- Neem kritiek op onjuiste of eenzijdige beeldvorming serieus, in plaats van je alleen maar te verdedigen.
- Zoek lokale organisaties en vertegenwoordigers die kunnen fungeren als klankbord en ambassadeurs voor de krant. Zorg dat ze belang hebben bij het lezen van de krant (sponsoring evenementen, voordeeltjes, maar ook: positieve redactionele aandacht, bijvoorbeeld in de human interest-sfeer).
- Praat eens met verzekeraars, die weten dat een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse agenten vijf maal zoveel polissen verkopen binnen de eigen doelgroep.
- Stop met twijfelen of allochtone redacteurs wel nodig zijn en of ze wel goed genoeg zijn. Zonder hun aanwezigheid en inbreng kun je contact met de multiculturele samenleving wel schudden.

Noten:

- 1 Uit eerder onderzoek van Dragt en anderen uit 2002, gebaseerd op gegevens uit 1998 bleek al: de meeste Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders lezen kranten. Zij lezen voor het merendeel Nederlandse kranten, maar besteden wekelijks hieraan gemiddeld minder tijd dan autochtone Nederlanders (4.1 uur versus 2,4 en 2.6 uur). Onder Marokkaanse Nederlanders leest in 1998 slechts 55% een krant, voor het merendeel een Nederlandse krant. Van de Turkse Nederlanders leest 83% kranten. Een groot deel van deze groep leest zowel Nederlandse als Turkse kranten, een derde deel leest uitsluitend Turkse kranten. Dragt, E., A. Heuvelman, E. Lohman en M. de Jong (2002). Media en etnische publieksgroepen in Nederland. Het aanbod en het gebruik van media. Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, jrg. 30, nr. 2. De gegevens in dit onderzoek dateren uit het laatste grootschalige onderzoek naar mediagebruik onder etnische minderheden uit 1998, uitgevoerd door bureau Veldkamp in opdracht van de NPS.
- 2 De Stadsenquête Den Haag 2003 is uitgevoerd door WBK Marktonderzoek in opdracht van de gemeente Den Haag (www.denhaag.nl).

Frank Siddiqui is freelance journalist

NETWERK - / LEZERSBIJENKOMSTEN

'HERKENNEN ALLOCHTONEN ZICH IN DE MEDIA? DE REDACTIE VAN DAGBLAD DE DORDTENAAR IS DAAR NIET ZO ZEKER VAN.'

VICTOR JOSEPH

'Wij denken dat het contact, over en weer, voor verbetering vatbaar is'. Zo verwoordt hoofdredacteur van De Dordtenaar (oplage 31.000) dagblad voor Zuid-Holland Zuid Hans Kerstiens in zijn uitnodiging het doel van de netwerkbijeenkomst in Dordrecht.

NVJ Bureau Migranten & Media benadert mij – als freelance journalist en inwoner van Dordrecht- om de netwerkbijeenkomst te organiseren.

Mijn eerste vraag aan de redactie is: Wie staan er al in jullie adressenboekje? En: Hoe is de samenstelling van de Dordtse bevolking? CBS-cijfers laten zien: Turken vormen de grootste allochtone groep in Dordrecht (5.878), gevolgd door Antillianen/Arubanen (3.397), Surinamers (2.773) en Marokkanen (2.327).

De krant geeft aan onvoldoende ingangen te hebben in de Antilliaanse en Arubaanse gemeenschap. Er zijn wel contacten met organisaties en welzijnsinstellingen, maar met name contacten met 'gewone' Antillianen ontbreken. Daarentegen zijn de banden met de Turkse gemeenschap en moskeeën redelijk goed. Redacteurs brengen op islamitische feestdagen gemakkelijk een bezoek aan de moskee. Jonge Marokkanen vallen ook buiten het gezichtsveld van de redactie. De redactie geeft aan graag met hen in contact te komen.

In het algemeen zijn organisaties en actieve personen daarbinnen snel getraceerd via de officiële kanalen¹. Zo heeft de gemeente Dordrecht (zoals de meeste gemeenten) een lijst van gesubsidieerde migrantenorganisaties (24). Ook is er een lijst van tien personen die op persoonlijke titel participeren in

de Dordtse Integratie Adviesraad (DIA). De DIA is een onafhankelijk adviesraad die de gemeente Dordrecht en andere organisaties gevraagd en ongevraagd adviseert inzake het integratiebeleid. De leden van de raad vormen een afspiegeling van de Dordtse allochtone bevolking.

Een andere belangrijke instantie vormt het Centrum Integratie Bevordering (CIB), voorheen het Regionaal Centrum Buitenlanders. Het CIB heeft een sociale kaart waarop 40 stichtingen, verenigingen en initiatieven staan, met doelstelling en contactpersonen.

Bij de gesubsidieerde gemeentelijke organisaties vind je vaak de 'vergadertijgers', bij een organisatie als het CIB behalve woordvoerders ook de uitvoerders. De laatsten zijn goed op de hoogte van de concrete activiteiten en problemen. Zij ondersteunen activiteiten die voor jongeren en/of vrouwen worden georganiseerd.

Ook belangrijk is in kaart te brengen welke stadswijken veel 'doen'. In Dordrecht is de wijk Oud-Krispijn de bakermat van de Antilliaanse/Arubaanse gemeenschap. Nieuws ligt er bijna letterlijk op straat. Je hier laten zien tijdens activiteiten en festiviteiten opent deuren. Voor de netwerkbijeenkomst nodig ik de vrouw uit die als vrijwilliger samenwerkt met allochtone en autochtone groepen (jong en oud) in Oud-Krispijn. Zij doet bovendien elk jaar mee met het Smartlappenfestival en zingt daarnaast in een Antilliaanse koortje. Ook een jongerenwerker die verbonden is aan de Antilliaanse organisatie Nos Kas vraag ik. Deze twee weten hoe het reilt en zeilt in de wijk. Zij weten hoe je de jonge Antilliaanse

doelgroep bereikt én hun ouders.

Een breed en gevarieerd netwerk aanboren is interessant voor de krant: mensen uit de wereld van politiek, welzijn, maar ook uit de wereld van de muziek, religie, dans, carnaval en studie/onderwijs. Immers de krant brengt niet alleen 'hard' nieuws over wat er is misgegaan, maar biedt de lezer ook amusement en human interest (positief nieuws).

Breed houdt ook in dat je niet alleen vertegenwoordigers van organisaties benadert, maar ook actieve, onafhankelijke individuen, die goed ingevoerd zijn in het doen en laten van de doelgroep en 'boven' de partijen staan. Deze contactpersonen -spinnen in het web- kunnen als wegwijzer fungeren. Juist omdat ze niet lid zijn van een organisatie, zijn ze vrijer in hun handelen.

Als het gewenste netwerk in kaart is gebracht is het de kunst mensen het het nut van zo'n netwerkbijeenkomst te doen inzien. Vertegenwoordigers van organisaties zijn gemakkelijk over te halen, maar hoe zit het met 'gewone' mensen? Een telefonische ronde leert dat velen 'slechte en negatieve' ervaringen met de media hebben. Sceptis overheerst: 'Wat willen ze nu weer van ons' en: 'Willen ze echt naar ons luisteren of ons alleen maar gebruiken?'

Het argument dat ze geen 'decorstuk' zijn, maar de kans krijgen kritiek te uiten en suggesties te doen, valt goed. Om zich een oordeel over de krant te kunnen vormen, krijgen de deelnemers aan de netwerkbijeenkomst twee weken lang De Dordtenaar thuisgestuurd.

Het wordt een volle bak! Ruim 40 mensen: stad-en streekredacteuren en genodigden komen naar hotel Mercure.

De opzet om een divers en breed netwerk op samen te stellen is gelukt: Antillianen, Surinamers, Turken en Marokkanen zijn aanwezig. De leeftijd varieert, evenals de opleiding, functies en interesses (onder andere is aanwezig: een moskeewoordvoerder, een gemeenteraadslid, de voorzitter van de DIA, een dichter/schrijver, jongeren van

het Jongerenplatform tegen Racisme, een student Communicatie en media-technologie, een reggaemuzikant, een jongerenwerker, en een vertegenwoordiger van een empowermentbureau dat met woningcorporaties samenwerkt).

De aanwezige streek-en stadsredacteuren discussiëren over hun 'problemen', (hoe kom ik binnen in een gemeenschap, hoe benader ik een groep) en geven uitleg over hun werkwijze. Want hoe werkt dat nou op zo'n krant, is de vraag aan de redactie: 'Er komt een telefoontje of persbericht binnen. Wat gebeurt er vervolgens? Wie besluit wanneer het wel of niet in de krant wordt opgenomen? Wat is nieuws voor jullie?'

Een andere -meer persoonlijk- vraag is: 'Waarom waren jullie niet op onze bijeenkomst? Hadden we een fout emailadres misschien? O, we kunnen de volgende keer dus beter bellen naar de redactie dan mailen.'

Er worden suggesties gedaan: 'Waarom alleen nieuws over de Ramadan? Er zijn nog meer belangrijke gebeurtenissen zoals de Hadj. Een paar weken voor Kerstmis gaan Antillianen naar de ochtendmis. Altijd druk bezocht'.

De redactie gaat daar gretig op in: 'Geef activiteiten of nieuws aan ons door.'

Ook uit men ongenoegen. Een 21-jarige -geboren en getogen in Dordrecht- van Turkse komaf geeft aan niet op elke vraag van een journalist te willen antwoorden: 'Het raakt me als iemand mij vraagt wat ik van Saddam Hussein vind. Maar ik hoef me toch niet te verdedigen. Ik ben geen Irakees. Wat weet ik van Saddam?'

De nazit met borrel of glaasje spa in de hotelreceptie hoort natuurlijk ook bij zo'n netwerkbijeenkomst. En vooral het uitwisselen van telefoonnummers en visitekaartjes.

Een netwerkbijeenkomst moet niet meer willen pretenderen dan een zinvolle start. Het begin van een langdurig contact, waarbij in alle openheid wordt aangegeven wat de verwachtingen van enerzijds de krant en anderzijds de contactpersoon zijn. Dat de krant op zoek is naar onderwerpen. Dat de journalisten de krant maken,

afwegen en besluiten wat er in de krant komt, maar dat zij open staan voor ideeën en opmerkingen.

Goed om te zien en te lezen dus dat De Dordtenaar kort na de netwerkbijeenkomst berichten als 'Kunst met Antilliaanse kinderen' en 'Actie voor slachtoffers van de aardbeving in Marokko' publiceert. Daarbij gebruikmakend van de contactpersonen uit het nieuwe netwerk. Want, om met de woorden van de hoofredacteur van De Dordtenaar te spreken: 'Nu moeten we dat alles zien te verzilveren. Niet door te overdrijven of dingen mooier voor te stellen dan ze zijn. Wel op een zodanige wijze dat de krant een nog bredere afspiegeling biedt van hetgeen zich in de samenleving afspeelt. Zonder dat we autochtone lezer gaan irriteren. Maar tegelijkertijd met de bedoeling een krant te maken waarin ook de allochtone lezer meer van zijn omgeving herkent'.

Victor Joseph is freelance journalist

Noot:

¹ Natuurlijk heb ik ook gebruik gemaakt van mijn persoonlijke netwerk. Mensen die ik van mijn jarenlange ervaring met lokale radioprogramma's in Dordrecht en de plaatselijke wijkfestiviteiten ken. Deze heb ik als eerste gebeld en ze gevraagd of ze bereid zijn hun netwerk open te stellen. Of ze bereid zijn de pers te woord te staan en voortaan willen helpen meedenken: wie is geschikt voor welk interview; wie kan de meest betrouwbare achtergrondinformatie over dat en dat onderwerp verschaffen.

NETWERK - / LEZERSBIJENKOMSTEN

'SOMS DENK IK WEL EENS: WAAROM KAN EEN NEDERLANDSE COLLEGA DAT NIET? WAT DOE IK ANDERS?'

VIJDAN YILDIRIM

Hoe kom je aan nieuws? Ongetwijfeld door je persoonlijke contacten. Ik kan me mijn eerste freelance klus nog goed herinneren. Het nieuws dat Turkse vrouwen een diner organiseerden om geld in te zamelen voor een Blijf-van-mijn-lijf-huis in Ankara werd me als het ware in de schoot geworpen. Inderdaad: door mijn persoonlijke (Turkse) contacten! Het feministisch maandblad Opzij plaatste mijn artikel in het nieuws-katern. En dat terwijl ik nog maar een student was. Apetrots was ik!

Nog steeds publiceer ik regelmatig en met plezier over (leuke en minder leuke) zaken binnen de Turkse en Koerdische gemeenschap in Nederland. Ik word dikwijls benaderd door zowel de geschreven pers als de televisie, om medewerking te verlenen aan 'Turkse' onderwerpen. En in veel gevallen lukt het me nog steeds (meen ik) om de geschikte persoon te vinden: een incest-slachtoffer, succesvolle zakenvrouw of een bijzondere kunstenaar...

Gaat mij dat gemakkelijker af dan een Nederlandse collega-redacteur? Misschien. Maar soms denk ik wel eens: waarom kan een Nederlandse collega dat niet? Wat doe ik anders dan mijn Nederlandse collega?

Natuurlijk speelt je afkomst een belangrijke rol in het hebben en onderhouden van een journalistiek netwerk. Je zou je kop in het zand steken, als je beweerde dat het niet zo was. Ik ben ervan overtuigd dat mijn Turks-Koerdische achtergrond van belang is. Mijn voelsprieten werken anders dan die van een Nederlandse of Surinaamse collega.

Maar ook de Nederlandse verslaggever kan berichten over de multiculturele samenleving, is mijn overtuiging. Een aantal dingen

moet je weten.

De multiculturele samenleving verslaan vergt vaak veel tijd en energie. Dat geldt soms ook voor mij. Zo was mijn eerste opdracht na de School voor de Journalistiek: zoek een Turks gezin voor het tv-programma De Beving. Maar: hoe krijg je in godsnaam een Turkse vrouw zover om voor de camera haar meest intieme gevoelens te uiten? Na lang zoeken is het me uiteindelijk toch gelukt. Ik meen dat de redactie van De Beving zich terecht niet wilde branden aan een opdracht als deze. Het kostte veel tijd, energie en een dosis vasthoudendheid.

Misschien is een telefoontje naar de Baptisten kerkgenootschap voldoende om een reactie te krijgen, maar voor een imam moet een verslaggever toch behoorlijk moeite doen, weet ik uit ervaring. En dat heeft vooral te maken met de taalbarrière. Maar er is meer: het winnen van het vertrouwen.

Inmiddels kan ik na vele gesprekken de conclusie trekken dat krantenredacties in toenemende mate meer moeten doen om het vertrouwen te winnen van migranten. Dat merkte ik toen ik Marokkanen in en om Utrecht benaderde om deel te nemen aan een netwerkbijeenkomst bij het Utrechts Nieuwsblad. Zij gaven aan dat ze hun vertrouwen in de Nederlandse journalistiek kwijt waren geraakt. Vooral na 11 september hadden ze het gevoel dat allochtonen (lees moslims), van alles de schuld krijgen. Over de hoofden van allochtonen -met name moslims- heen wordt veel politieke krachttaal gebruikt, vinden ze.

Inmiddels loop ik lang genoeg mee om te constateren dat er nog veel werk te verzet-

ten is als het gaat om die evenwichtige berichtgeving.

Redacties willen wel graag berichten over de veelkleurigheid van de multiculturele samenleving, maar worstelen: ze hebben onvoldoende contacten. Ze weten wel het Turkse gemeenteraadslid te vinden, maar niet de 'gewone' Turk of de 'gewone' Marokkaan. Bovendien wil die vaak niet geïnterviewd worden. Aan de andere kant weten allochtonen-, moslim- en moskee-organisaties op hun beurt vaak niet hoe ze de krant moeten 'halen', en de lokale pers moeten benaderen. Zelfs niet als het gaat om een leuke, bijzondere activiteit. In Utrecht en Amersfoort zijn de (eerste) stappen gezet om iets aan dit probleem te doen. Het NVJ Bureau Migranten en Media heeft samen met het Utrechts Nieuwsblad en de Amersfoortse Courant begin december 2003 netwerkbijeenkomsten georganiseerd met Turkse Amersfoorters en Utrechtse Marokkanen. Het doel was om te kijken of de twee kranten in de smaak vielen bij de 'gekleurde' stadsbewoners. En of zij suggesties hadden voor de krant. Tevens was de bijeenkomst bedoeld om het netwerk van journalisten uit te breiden: adressen oftewel kaartjes uit te wisselen.

Mijn taak was de gasten uit te nodigen. Hoe stel je de lijst voor zo'n netwerkbijeenkomst samen? Eerst kijk je naar de officiële instanties, de welzijnsorganisaties, de politici en verenigingen. Moeilijk? Nee. Alleen lukte het me gemakkelijker Turkse gasten te vinden dan Marokkaanse. Het benaderen van een moskee, die in opspraak is geweest, was lastig. De eerste keer werd de telefoon neergelegd. De tweede keer sprak men mij in het Arabisch (of misschien Berbers?) aan en hing prompt weer op. Maar een andere moskee was weer erg toegankelijk. Ik vond het aandoenlijk dat een Marokkaanse oudere man de moeite nam me terug te bellen. In gebrekkig, maar verstaanbaar Nederlands legde hij uit dat hij niemand had kunnen regelen. Immers: zij hadden op de dag zelf ook een belangrijke meeting. Maar een volgende keer 'heel graag'. Soms moet je dus geduld hebben.

Uiteraard put je als journalist uit je naaste kennissenkring, die van mij bestaat ook uit vrienden met een Turkse of Koerdische

achtergrond. Zo gaat dat nu eenmaal. De sneeuwbalmethode kost tijd, maar kan effectief zijn: een nichtje kent een vriendin die haar hoofddoek heeft afgedaan (als dat het item is).

Heb je geen vrienden in de wereld die je wilt ontsluiten, probeer het dan via sleutelfiguren. Zo kan bijvoorbeeld een bestuurslid van een vereniging, stichting of een 'gekleurd' gemeenteraadslid, de journalist doorverwijzen naar de 'gewone' Turk of Marokkaan die wel geïnterviewd wil worden over bijvoorbeeld de combinatie werk en gezin of de stijgende prijzen van koopwoningen. Zo kom je ook binnen.

Zowel bij het Utrechts Nieuwsblad als de Amersfoortse Courant was de opkomst groot en de bijeenkomst een succes. Toch was er ook kritiek: jonge hoogopgeleide moslima's beklagden zich erover dat zij met hun activiteiten gericht op integratie van jongeren, bijna nooit in de krant staan. De redactie gaf aan juist wel belangstelling voor dit soort activiteiten te hebben, maar constateerde dat de krant geen persberichten krijgt. Afgesproken werd dat de jongeren in ieder geval bellen bij een eerstvolgende activiteit.

De gasten vonden de allochtone columnisten een goede aanwinst voor de krant. Met plezier lasen ze die columns. Vooral die van Samira el Kandoussi die in het Utrechts Nieuwsblad vaak de knuppel in het hoenderhok gooit. Interviews die ook graag gelezen worden zijn human interest verhalen over allochtonen. Men vond: de krant moet meer van dit soort interviews plaatsen: dat zijn in ieder geval artikelen die zowel Marokkanen als Turken erg aanspreken.

Het heftigst werd gediscussieerd over het vermelden van de Marokkaanse of Turkse afkomst in artikelen over criminaliteit. Velen vonden dat stigmatiserend.

Enkelen meenden dat vermelding wel nodig was bij delicten als eerwraak. Een van de deelnemers stak een artikel omhoog. 'Waarom is het relevant om hier etniciteit te vermelden?' De redactie gaf toe: een voorbeeld van hoe het niet moet. Een bericht over een 15-jarige 'Marokkaanse crimineel' die was opgepakt. Uit het bericht werd niet duidelijk waarom de nationaliteit moest worden vermeld.

Zoals een vader opmerkte over zijn tiener-zoon: 'Mijn zoon is hier geboren! Die voelt zich een Nederlander.'

Vijdan Yildirim is freelance journalist

De door het Bureau Migranten & Media van de NVJ georganiseerde redactiebijeenkomst op 19 november 2003 en de twee daarop volgende netwerkbijeenkomsten in Amersfoort (met Turken) en Utrecht (met Marokkanen) hebben aangetoond dat nadere formulering van beleid op dit punt nodig is. Eerder werd na een themabijeenkomst over 'Allochtonen in de krant' (gehouden op 9 november in Austerlitz 2000) beleid geformuleerd.

Uitgangspunt is en blijft dat door de hele krant heen duidelijk te zien moet zijn dat de samenleving waarover we schrijven en waarin we verschijnen, multicultureel is. Alle redacties moeten bij het bedenken, het schrijven en het selecteren van verhalen die veelkleurigheid in de gaten houden. Waar in onze steden de percentages allochtonen sterk toenemen, moeten ook in onze kolommen het aantal berichten over Marokkanen en Turken groeien. Eerder dachten we dat er geen aparte 'allochtonenredacteur' nodig was, maar inmiddels menen we dat dat voor de steden Utrecht en Amersfoort wel degelijk zinvol is. Op andere redacties is iedereen medeverantwoordelijk voor het opbouwen van goede netwerken met allochtonen.

Het noemen van etniciteit in berichtgeving over criminaliteit ligt bij Turken en Marokkanen uiterst gevoelig. Toch houden we vast aan het beleid om die etniciteit te noemen als het relevant is, bijvoorbeeld als het om een groep Marokkaanse jongeren gaat die een buurt onveilig maakt.

Hieronder een aantal losse opmerkingen:

- Het moet voor iedereen die de journalistiek als vak gekozen heeft, een uitdaging zijn contacten op te bouwen en te onderhouden met deze groepen. Het gaat eigenlijk om doodgewoon journalistiek handwerk.
- Onder allochtonen bestaat veel wantrouwen tegenover de pers. Het kost tijd en doorzettingsvermogen om daar doorheen te breken. Verwacht, met andere woorden, niet te snel resultaat.
- We weten zelf weinig af van de achtergronden van allerlei gebruiken en gewoonten. Het kan geen kwaad af en toe de hulp in te roepen van mensen die daar wel veel van afweten.
- We moeten een goede balans zoeken tussen negatieve en positieve berichtgeving.
- We zouden de allochtonen kunnen leren hoe ze de krant moeten benaderen, bijvoorbeeld door cursussen 'persberichten maken' te geven.
- Bezorg onze krant gratis bij diverse allochtone instellingen, zodat de bezoekers kennis kunnen nemen van ons product.
- Kijk of je als krant de gemeente/gemeenschap warm kan maken voor een stedenband met een Turkse of Marokkaanse stad.
- In de functioneringsgesprekken moeten de contacten en netwerken van de verslaggevers onderwerp van gesprek zijn.
- De hoofdredactie moet ernaar blijven streven goede allochtone journalisten en medewerkers aan te trekken.
- Het voornemen van redacteurs die zich bezighouden met allochtone onderwerpen is om periodiek bijeen te komen voor overleg.

Namens de hoofdredactie,
Arjeh Kalmann
9 december 2003

L I T E R A T U U R E N W E B S I T E S

Islam

literatuur

- Een tipje van de sluier. Islam voor beginners, Podium, 2001, J. Luyendijk
- Wie is Wie in islamitisch Nederland, een uitgave van de Stichting Islam en Burgerschap, Van Gennep, 2004
- Western Europe and its Islam, Brill, 2001, J. Rath, R. Penninx e.a.
- Open brief aan de moslims van Nederland, na de aanslagen van 11 september 2001, Het Spectrum, 2001, S. Ephimenco
- The islamic threat. Myth of reality?, Oxford University Press, 1992, J.L. Esposito

Multiculturele samenleving algemeen

literatuur

- Alles went, adressenboek allochtone deskundigen, uitgave Meer van Anders, NOS/Hilversum, 2002
- De tafel van Spruit. Een multicultural safari in Rotterdam, Mets en Shilt, 2001, J. Dekker & B. Senstius
- Sociaal en Cultureel Planbureau: Rapportages Minderheden, SCP, alle jaren
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid: Nederland als immigratiesamenleving, Sdu, 2001
- Nieuwkomers, nakomelingen, Nederlanders; immigranten en hun nakomelingen in Nederland, 1550-1993, Het Spinhuis 1994, Jan Lucassen, Rinus Penninx

websites

- www.beeldvorming.net (uitgebreide database)

Asielzoekers

literatuur

- De kleine almanak vluchtelingen, voor informatie en advies, 2001/2002, NIZW Uitgeverij, Utrecht
- Prisma van de islam, beknopt overzicht van bekende en minder bekende islamitische begrippen, Het Spectrum 1995, Inge Arends, Dick Douwes en Arend Jan Termeulen

Molukkers/Indische Nederlanders

literatuur

- Molukse jongeren in Nederland. Integratie met de rem erop, Van Gorcum, 2001, J. Veenman
- Vertrouwd en vreemd: Ontmoetingen tussen Nederland, Indië en Indonesië, Uitgeverij Verloren, 2000, Captain, E., M. Hellevoort en M. van der Klein (red)

websites

- <http://nederlands-indie.pagina.nl>

Turken

literatuur

- De vele gezichten van Turks Nederland, Jan Mets, 1999, een uitgave van de NPS, Geke van der Wal

websites

- <http://www.moskeedatabase.com/index.php?action=viewall>
- <http://www.omroep.nl/nps/turks/>
- <http://lokum.nl>
- <http://www.turksnl.net>

Marokkanen

websites

- www.maghreb.nl
- www.maroc.nl
- www.yasmina.nl

Antillianen en Arubanen

literatuur

- Woordenboek Papiamentu – Nederlands/Nederlands Papiamentu, Joubert, 1999, Sidney M. Joubert (zie ook www.papiamentu.nl)
- Met vlag en rimpel, Kosmos Z&K Uitgevers 2003, Alice van Romondt (behorend bij het gelijknamige Teleacprogramma)
- Geschiedenis van de Antillen, Walburgers, 1997, Leo Dalhuisen e.a.
- Emancipatie en acceptatie, Uitgeverij SWP, 2003, Rose Mary Ellen e.a.
- Boy Ecury. Een Antilliaanse jongen in het verzet, Walburgers 2003, Ted Schouten

websites

- www.amigoe.com
- www.adcaribbean.com
- www.thedailyherald.com/
- www.extra.an
- www.laprensacur.com
- www.splika.nl
- www.tambu.nl
- www.antilliaansnetwerk.nl
- www.profor.nl

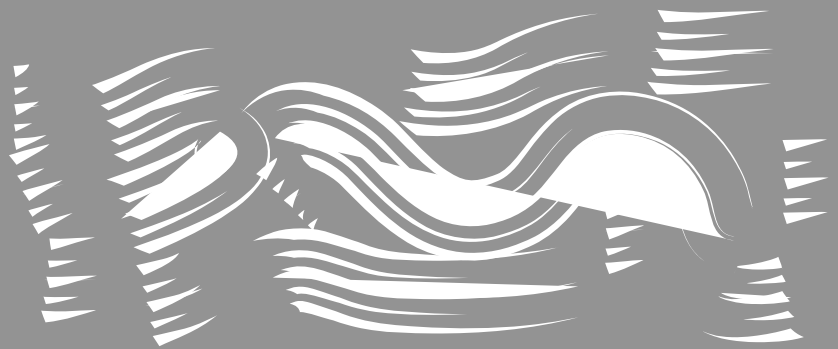
Surinamers

literatuur

- Suriname, Switi Sranan, Uitgeverij Uniepers, 2003, Toon Fey
- Van Brits-Indische emigranten via Suriname tot burgers van Nederland, Uitgeverij Sampreshan, 2003, Chan E. S. Choenni e.a.
- Met eigen ogen: Een hedendaags kijk op de Surinaamse slavernij, KIT publishers, 2003, N. Jurna en C. Accord.

websites

- www.zorgenhoop.nl

COLOFON

Samenstelling : Ellen de Vries

Vormgeving : Zwing Wieland

Auteurs : Tuncay Çinibulak, Monique Doppert,
Marcel van Engelen, Toine Heijmans,
Victor Joseph, Favell Maduro, Andra Leurdijk,
Frank Renout, Abdel Ilah Rubio, Frank Siddiqui
en Vijdan Yilderim

NVJ Bureau Migranten & Media 2004

Deze uitgave kwam tot stand met subsidie
van het ministerie van OC en W